

EZBER DIŞI SÖYLEŞİLER (10)

“Dünya’da ve Türkiye’de İslamcılık ve AKP’nin Konumu”

Ruşen akır

MMO Tepekule Kongre ve Sergi Merkezi
24 Kasım 2007

tmmob
makina mühendisleri odası
izmir şubesi

İzmir - 2010 / 14 - 9

tmmob
makina mühendisleri odası
izmir şubesi

RUŞEN ÇAKIR

Dünya'da ve Türkiye'de İslamcılık ve AKP'nin Konumu

Bu kitabın yayın hakkı **Makina Mühendisleri Odası**'na aittir.
MMO'nun izni olmadan, kopya edilemez, kullanılamaz.

Yayına Hazırlayanlar: Elif Aydoğdu Oral - Önder Sözen

Grafik Tasarım: Nurcan Durmaz

Baskı Yeri: Can Dijital Baskı Hizmetleri

Gazi Blv. No: 93/A Çankaya - İZMİR

Tel: 0 232 441 20 22 (PBX)

Baskı Tarihi: Nisan 2010 - İZMİR

ISBN No: 978-9944-89-974-1

İzmir - 2010 / 14 - 9

SUNUŞ

Ülkemizde siyasetin sığlaştığı, politik tartışmaların magazinleştiği bir süreç yaşıyoruz. Kavramlar, değerler birbirine karıştı. Düşüncenin, düşünmenin önemi yitiyor ve yaşanan her sorunda insanlar şiddete başvurur hale geliyor.

Toplumsal algının netliğini ve toplumsal barışı zedeleyecek bu durumdan kurtulabilmek için ezberlerin ve reflekslerin sorgulanması gerekiyor.

Bir yandan askeri vesayet altında bir türlü gelişemeyen demokrasimiz, diğer yandan neoliberal politikalarla değersizleştirilmeye çalışılan emek ve insan, katledilen çevre...

Bu kadar kapsamlı sorunlar doğru zeminler yaratılarak tartışılmamakta, çoğunlukla uzlaşmalarla çözülebilecek, ortak akıl, ortak payda yaratılabilecek konular, başlangıçta yaratılan kutuplaşmalar nedeniyle içinden çıkılmaz noktalara sürüklenmektedir. Böyle bir ortamda konuları kutuplaşmalara, ezber söylemlere, önyargılara kurban etmeden, o konuda araştırma yapmış uzmanların katılacağı söyleşilerde ele almayı hedefledik.

Bu anlayışla Ezber Dışı Söyleşiler 10 Şubat 2007 tarihinde başlamış ve bir çok uzman katılımıyla dizi halinde sürdürülmüştür.

Bugüne kadar gerçekleşen söyleşileri çözümleyerek her birini fasikül şeklinde yayımladık, sözlerin yanı sıra tarihe yazılı olarak not düşerek sizlere ulaştırmayı amaçladık.

Ezber Dışı Söyleşilere konuşmacı ve dinleyici olarak katkı koyan emeği geçen herkese teşekkür eder, ezber dışı söyleşi fasiküllerini halkımızın, kamuoyunun hizmetine sunarız.

**TMMOB Makina Mühendisleri Odası
İzmir Şubesi Yönetim Kurulu**

Dünya'da ve Türkiye'de İslamcılık ve AKP'nin Konumu

Solcu arkadaşların gözünde ben solcu değilim, hidayete ermiş bir İslamcıyım. 22 yıldır aynı şeyi duyduğum için burada da bugün tekrarlayanlar çıksa da o konuda bağımsızlık kazanmış durumdayım.

Benim yapmaya çalıştığım İslamcılığı anlamak ve anlayabildiğim ölçüde de anlatmak. Çünkü şu anda içinde yaşadığımız Türkiye gösteriyor ki bu olay bir karalamayla, küfürle, dalga geçmeyle, küçümsemeyle ya da aşırı abartmayla çözülebilecek bir sorun değil. Bu sadece Türkiye'nin değil İslam dünyasının içinden geçtiği çok önemli bir olgudur. Bu olgu sadece siyasal bir olgu değildir, bu olgu aynı zamanda çok yakından bildiğimiz gibi, ekonomik kültürel sosyal bir olgudur. Bugün Türkiye'de sadece AKP'nin iktidarı alması değil aynı zamanda muhafazakar insanların ekonomik anlamda da güçlendiği, sosyal anlamda daha görünür olduğu, kültürel anlamda birçok iktidarı tehdit ettiği bir Türkiye'de yaşıyoruz. Türkiye çok büyük bir transformasyon yaşıyor. Ve bu transformasyon sonucunda iktidarını kaybeden bir takım odaklar, ekonomik olabilir, siyasal olabilir, kültürel olabilir, sosyal olabilir, odaklar da ya yeni duruma ayak uydurup kendilerini dönüştürerek, uyum sağlayarak iktidarlarını korumaya çalışıyorlar ya da kazananlara karşı, yeni gelenlere karşı çok saldırgan bir tutum izliyorlar. Bunu daha serinkanlı karşılayıp ileriye yönelik bir mücadeleyi, ileriye yönelik uzun vadeli bir mücadele olarak görenlerin sayısının çok fazla olduğu söylenemez.

Şimdi biraz sıkıcı olacak ama İslamcılığın çok evveliyatından bahsetmek istiyorum. Bu konuyu tarihi sürecinden almak bazı konularda çok sıkıcıdır, burada da sıkıcı olabilir ama benim anladığım kadarıyla Türkiye'de İslamcılığın dışında olanlar ve hatta içinde olanlar İslamcılığın tarihini bilmiyorlar. Yani bugün Türkiye'de İslamcılık adına, ya da adı her neyse bu siyasal duruşlara sahip olanlar bile bu olayın köklerini, bu olayın kalkış noktalarını çok fazla bilmiyor. İslamcı olmayan çevreler de ya küçümseyerek ya da çekinerek bunlara fazla girmiyorlar. Hızlı bir şekilde bir 19. yüzyılın sonundan bugüne İslamlığı inceleyelim diyorum.

Öncelikle bu olayın başında, 1800'lerin sonuna doğru Cemalettin Afgani adında bir şahsiyet var. Adı Afgani, yani Afganistanlı ama bir iddiaya göre kendisi Afganistanlı değil İran asıllı birisi. Kendisini Afganistanlı olarak göstermesinin nedeni, İslam dünyasında çoğunlukta olan Sünni topluluklara karşı sorun çıkmaması için. Bu bir tartışmadır, hâlâ sonuçlanmamış bir tartışmadır ve büyük bir ihtimalle de hakikaten İran asıllı bir kişi kendisi. Afgani dünyada İslamcı düşüncenin kurucusu olarak görülür ki bu doğrudur. Afgani'nin perspektifine baktığımız zaman, Afgani'nin o zamanlar dile getirdiği, yapıp ettiklerine baktığımız zaman aslında bu İslamcılığın ilk ortaya çıkışında tırnak içinde "gerici" değil, tam tersine modernist bir hareket olduğu görülür. İslamcılığın ilk çıkışı İslam dünyasının o 18. yüzyılın sonunda, gelişen Batı dünyasına karşı yenilgisini, yenilgisiyle baş etmek ihtiyacıyla ortaya çıkmıştır ve Afgani ve onun gibi düşünen insanlar İslam dünyasının bu duruma düşmesinin nedenini daha çok İslam dünyasının İslam dinin donuklaştıran din adamlarına bağlamışlardır. Yani içeriden din adamları sınıfına karşı bir tepkidir. Ve Afgani'nin temel esprisi, İslam dünyasını Batı gibi, Batı toplumları gibi modern hale getirmektir. Bir yanıla yani moderniteye, dünyada yaşanan moderniteye eklemleme çabası vardır. Öte yandan İslam dünyasının o tarihlerde büyük bir bölümü sömürge olduğu için bu sömürgeciliğe karşı mücadele perspektifi de vardır. Yani ikili bir perspektif, hem bir taraftan sömürgeciliğe karşılık hem de bir taraftan modernizm arayışı, İslami bir modernizm arayışı. Afgani'nin, İslam dünyasının sömürgeleşmesine karşı mücadele perspektifi, Panislamizm diye tabir edilen tüm İslam dünyasının, ümmetin birliği perspektifi; bu tamamen siyasi bir perspektiftir, ve Afgani bunu gerçekleştirmek için değişik yollara başvurmuştur, bunlardan birisi de Osmanlı İmparatorluğu'nu böyle bir Panislamist perspektife çekme çabasıdır. Ama o dönemin, İslam dünyasındaki varolan devletlerin hepsinin güçsüzlüğü, Afgani'nin bu rüyasının gerçekleşmesine imkan tanımamıştır.

Afgani'den, Afgani'nin ilk öğrencilerinden Muhammed Abduh adında bir Mısırlı, Afgani'nin görüşlerini tüm dünyada 1900'lü yıllarda yani 20. yüzyılların başında yayılmasına vesile oldu. İlk öğrencilerinden, ilk ciddi öğrencilerindendir. Muhammed Abduh ve onun ardından gelen Mısırlı Reşit Rıza'nın geliştirdiği, Afgani'nin İslamcılığı, İslam dünyasına halen etkileri süren Müslüman Kardeşler gibi ilk ciddi örgütlenmeyi getirdi. Müslüman Kardeşler, Arapça deyimiyile

İhvan-ı Müslimin, 1920'lerde Mısır'da ortaya çıktı. Küçük bir grup, genellikle öğretmenlerin kurduğu bir harekettir ve İslam dünyasında özellikle Arap dünyasında halen en etkili İslamcı kuruluştur. Bu bir nevi her ülkede kolları olan bir yapıdır. Mısır'da ortaya çıkmıştır. Mısır'ın çok meşhur El Ezher adlı üniversitesi İslam üniversitesi, tüm İslam dünyasından talebelere, özellikle Arap dünyasından talebelere açık olduğu için, buraya gelen talebeler, o dönemde Müslüman Kardeşler'in geliştirdiği yeni perspektiften etkilenecek kendi ülkelere Müslüman Kardeşler'i kurdular. Ve Ürdün'de, Suriye'de, Kuveyt'te, bütün, aklınıza gelebilecek bütün Arap ülkelerinde Müslüman Kardeşler teşkilatı vardır. Ve bu Müslüman Kardeşler teşkilatı da, hiçbir zaman rejimi devirmeye yönelik bir yaklaşım içinde olmadı, ama rejimden pay sahibi olmaya çalıştı, değişik iktidarlar döneminde rejimden pay sahibi olmaya çalıştı. Nasır öncülüğündeki Hür Subaylar Darbesi'ni ciddi bir şekilde destekledi, ancak daha sonra Nasır iktidar savaşı içinde Müslüman Kardeşler'e karşı çok büyük bir baskı politikası uyguladı, binlerce kişi tutuklandı, çok büyük işkenceler gördüler, idam edildiler.

Ve bu, Nasır'ın çöllerdeki, Mısır çöllerindeki işkencehaneleri, Seyyid Kutub isimli bir öğretmen kökenli bir Mısırlı İslamcı, Müslüman Kardeşler teşkilatının öncülerinden birisi cezaevinde Kuran'ın Gölgesinde adını verdiği bir Kuran tefsiri yazdı. Bu Kuran tefsiri gizli bir şekilde dışarıya çıkartıldı ve basıldı. Bu Kuran tefsirinin içerisinden çok küçük bir bölümü de, Yoldaki İşaretler adı altında bir nevi broşür oldu. Bu Yoldaki İşaretler kitabı, dünyada radikal İslamcılığın bir nevi manifestosudur. O ana kadar Müslüman Kardeşler çizgisi, zaten kendisini Müslüman olarak kabul eden devlet yöneticileriyle bir arada hareket etmek, onlarla uyum içinde çalışmayı ve onları belli ölçülerde uarmayı uygun görüyordu. Ama işkence altındaki Seyyid Kutub, bunu tamamen değiştiren bir görüş ileri sürdü. İslam tarihini herkesin bildiğini var sayarak, o dönemin Hz. Muhammed öncesi döneme Cahiliye Dönemi deniyordu biliyorsunuz ve Cahiliye Dönemine karşı, cahili rejime karşı ki Tağut denir, puta tapan rejime karşı, Mekke'deki rejime karşı Hz. Muhammed cihat ilan etti. Seyyid Kutub bunu olduğu gibi günümüze taşıdı, daha doğrusu o yılları, 1960'lı yılların ortamına taşıdı ve şöyle bir sonuca vardı: *"Bugün Mısır'ı yöneten kişiler kendilerini Müslüman olarak ilan etseler de, bunlar aslında tıpkı Hz. Muhammed'in dönemindeki, ilk peygamberliğini ilan ettiği dönemdeki Mekke dönemini andırmaktadır. Bu kişiler kendile-*

rini Müslüman olarak sunmakla beraber aslında bunlar münafıktır ve bugün Mısır'da yaşanan, İslam dünyasında yaşanan, modern bir Cahiliye dönemidir” -bu çok önemli bir, kilit bir kavramdır- “modern bir cahiliye dönemidir, dolayısıyla gerçek Müslümanların bu modern cahiliye dönemine karşı, tıpkı Hz. Muhammed'in yaptığı gibi cihat etmesi lazımdır. Hatta tıpkı Hz. Muhammed'in yaptığı gibi gerekirse hicret etmesi, belli bir güç toplaması ve ondan sonra”, yani o Medine'ye göç ve Medine'den sonra Mekke'yi ele geçirme tarihsel referanslarla, böyle bir perspektif sundu. Ve bu perspektifin daha da geliştirilmiş halinde, yine Hz. Muhammed'in ilk başta kendi etrafına ilk inananları toplaması gibi, bu hareketin de bir öncüler etrafında gelişip daha sonra tüm kitleyi etkisi altına almasını öneren bir öncü perspektifi olan bir elitist hareketti.

Bu hareket, İslam dünyasının kaderini değiştirmiştir. Türkiye'nin de, daha doğrusu Sünni İslam dünyasının kaderini bu Seyyid Kutub'un cezaevinde işkence altında Yoldaki İşaretler'de geliştirdiği, -ki nitekim bir süre sonra kendisi rejim tarafından idam edilerek öldürüldü- bu perspektif, İslam dünyasında her şeyin tersine çevrilmesine yol açtı. Çünkü o zamana kadarki İslam dünyasında özellikle Sünni dünyada, çoğunlukla ulu-l emr'e itaat yani yöneticiye tabi olma perspektifi vardı ve bunu en fazla eleştirerek dönüştürmek. Ve de toplumsal olarak toplumun daha fazla İslamileşerek, devletin de buna paralel olarak zaten İslamileşeceği perspektifi vardı. Ama Seyyid Kutub bunu tersine çevirdi ve o andan itibaren Müslüman Kardeşler teşkilatı, Mısır'daki Müslüman Kardeşler teşkilatı Seyyid Kutub'un geliştirdiği bu görüşlere katılmadı. Bunu reddetti. Ama Müslüman Kardeşler'in içerisinde bir grup, bunun içerisinde çıkarak, bir takım örgütler kurarak, değişik isimlerde örgütler kurarak, onun radikal fikirlerini yaymaya başladılar. Ve bu, tüm İslam dünyasına aynı şekilde yayıldı. Bu arada 70'li yılların sonunda İslam dünyasında iki tane önemli olay gelişti; bir, İran İslam Devrimi, ikincisi de Afgan direnişi, Afgan cihadı.

İran devrimi biliyorsunuz şahlık rejimine karşı, Amerika'nın desteklediği şahlık rejimine karşı bir devrimdi ve ilk defa İslam iddialı birisi, bir din adamının öncülüğünde, rejim ele geçirildi. İran devrimi bunun mümkün olduğunu gösterdi, yani o ana kadar var olan evrimci, “önce toplumu değiştirelim sonra devlet de otomatikman değişir” perspektifinin yerine pekâlâ devletin ele geçirilebileceği görüldü. Ancak, İran Devrimi'nin en önemli özelliklerinden birisi,

bunun içerisinde İslamcılarının dışındaki güçlerin de var olmasıydı; sol unsurlar, liberal unsurlar hepsinin var olmasıydı, bir diğer önemli özellik de İran'ın büyük bir çoğunluğunun Şii olmasıdır. Şiilikle Sünniliğin arasındaki en temel fark, Şiilikte bir nevi Katoliklikteki gibi bir ruhban sınıfı vardır ve her dindar bir kişiyi taklit eder, bir Ayetullah'ı taklit eder, ona bir şekilde vergi verir ve bir din sınıfı vardır ve bu din sınıfı dindarlar tarafından beslenir ve bunların dindarlar üzerinde bayağı bir önemli bir etkisi vardır. Şimdi Irak'ta yaşanan olayda da gördüğümüz gibi. Ama Sünni dünyada, Türkiye'nin de içinde bulunduğu, büyük çoğunluğunun bulunduğu Sünni dünyadaysa böyle bir şey yok. Sünni dünyada ruhban sınıfı yaratma gayretleri, değişik zamanlarda hep sekteye uğramıştır. Sünni inanışta, İslam'ın Sünni yorumunda, din adamları mesela cami imamı vesaire gibi adamlar bir nevi görevlidir, yardımcı olan görevlilerdir, yol gösteren kişiler değildir. Ancak Sünniliğin içinden çıkan bir takım tarikatlar da, tasavvuf öğretilerinde insanlar kendilerine şeyhler belirleyebilirler, onların arkasından gidebilirler. Ama hiçbir zaman İslam tasavvufundaki, tarikatlarındaki, bir Nakşibendilik, Kadirilikteki, ya da diğer şeyhler hiçbir zaman Şiilikteki Ayetullah ya da Hüccetül İslam gibi insanların yerini tutamaz. Şimdi İran Devrimi'nin gerçekleşmesindeki en önemli unsur Humeyni'nin bir Ayetullah olması ve belli bir din sınıfını, hepsini değil ama İran'daki Şii din sınıfının belli bir kısmını kontrol etmesi ve bu kişilerin de bu dini otoritelerini kullanarak toplumu yönlendirmeleri idi. Ama İslâm dünyasının büyük bir kısmını oluşturan Sünni dünyada bu yoktu, olması da zor. Onun için, çok önemli bir olay yaşandı. Seyyid Kutub'un geliştirdiği radikal fikirlerin etkisindeki özellikle genç kesimler, İran devriminin de verdiği cazibeyle beraber, İran Devrimi'yle bu Seyyid Kutub görüşlerini bir şekilde harmanlama yoluna gittiler ve özellikle 1980'lerin başlarında, İslâm dünyasının dört bir tarafında melez bir takım yapılar ortaya çıkarttı. Kısmen Müslüman Kardeşler'in radikal yorumlarından esinlenmiş kısmen İran devriminden etkilenmiş, zaman zaman etkili olan yapılar ortaya çıkarttı. Ama bu çok sürmedi, 1990'lara gelindiğinde bu yapıların hemen hemen hepsi yok oldu, tasfiye oldu, ya da içlerinden bir bölümü İran devleti tarafından çok kaba deyişle ajanlaştırıldı. İran devletinin, İran gizli servislerinin dış politika enstrümanları haline geldiler ki, bunların bir kısmını Türkiye de çok acı bir şekilde bir takım suikastlarda tanıdık.

İkinci olay Afgan direnişidir, Afgan cihadıdır. Afgan cihadının İran devrimine paralel, hemen hemen aynı zamanda gerçekleşmesinin en önemli özelliği, Afganistan’da Afgan halkının büyük bir çoğunluğunun Sünnî olmasıdır. Ve daha önce İran’da Amerikan destekli şah rejimini deviren İslâmcılar bu sefer Sovyetler Birliği’ne karşı Amerikan desteğiyle mücadele ettiler. İki ayrı olay ama aslında birbirini tamamlayan iki olay. Afganistan olayının birçok boyutu önemlidir; birincisi, çok geri kalmış bir toplum olmasına rağmen, Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan, Pakistan, ve hatta Çin Halk Cumhuriyeti’nin desteğiyle, yıllarca orada Sovyet Kızıl Ordusuna karşı çok başarılı bir direniş sürdürdüler ve daha sonra da zaten başarıya ulaştılar. Ve iktidarı aldılar. Ama biliyorsunuz iktidarı aldıkları andan itibaren birbirleriyle çatışmaya başladıkları için, sürekli bir iç savaş hali yaşadılar, Taliban’ın ele geçirmesiyle beraber bu iç savaş bitmiş gibi oldu. Taliban bütün ülkede büyük bir hâkimiyet kurdu. Ama daha sonra işte günümüzün en önemli olgusu olan El Kaide’nin varlığı nedeniyle Afganistan meselesi de bambaşka bir boyut aldı.

El Kaide, her ne kadar bazı insanlar El Kaide diye bir şeyin olmadığına inansalar da, 11 Eylül’de o kuleleri bir takım İslâmcı iddialı gençler değil de gizli servisler ya da şunlar bunlar devirdi diye düşünseler de El Kaide diye bir şey var. El Kaide’nin tohumları Afganistan’da ortaya atıldı. CIA’nin, Pakistan gizli servisinin, Suudi Arabistan gizli servisinin, Çin Halk- Çin gizli servisinin katkılarıyla gerçekleşmiş bir sürecin, sonucudur. Ancak burada bir şeyi kaçırıyor insanlar, bu saydığım bütün ülkelerin El Kaide’nin tohumlarını atmasına bilerek ya da bilmeyerek vesile oldular ama hakikaten arzuladıkları bir nokta değil bu. Burada insanların komplo teorileri devreye giriyor ve insanların kafası karışıyor. Bu bir bumerangdır. Başkasına, Sovyet Kızıl Ordusuna karşı fırlattığı silahı yıllar sonra kendisine karşı geri gelmiştir. Ve El Kaide’nin Amerika’ya saldırmadaki temel dürtü çok kabaca, *“biz Sovyet Kızıl Ordusunun Afganistan’dan kovmuş insanlarız, pekâlâ Amerika’yı da yenilgiye uğratabiliriz”* gibi bir duygudan hareket etmeleridir. Ve büyük ölçüde de 11 Eylül saldırıları bu iddianın hiç de o kadar asılsız olmadığını, bu grubun, bu yepyeni bir örgütlenme türü, bu bir ağ, şebeke ile var olduğunu göstermiştir. El Kaide dünyada adının duyulması, 11 Eylül öncesinden ilk Kenya ve Tanzanya’da Amerikan büyükelçiliklerinin havaya uçurulmasıyla olmuştur. 11 Eylül bu sürecin zirvesiydi, ama daha sonra Madrid ve Londra bombalamalarıyla, İstanbul bombalamalarıyla

devam etti. Dünyanın dört bir tarafından eylem yapma kapasitesine sahip olan bir şebekeden bahsediyoruz. Bu şebekenin ama bir özelliği şudur, eski tip örgütlenmelerde olduğu gibi her şey bir merkezden saptanıp talimatlar verilip yönlendirilen bir şebeke değil. Genellikle bu merkezde var olan Usame bin Ladin, Eymen el Zevahiri gibi kişiler, çok üst düzey, 11 Eylül saldırısı gibi çok üst düzey bir takım eylemleri kendileri bizzat tasarlamakla beraber, esas olarak bunlar bir yön çiziyorlar. İnsanlara bir perspektif sunuyorlar. Bu perspektif ışığında dünyanın dört bir tarafındaki insanlar kendilerini onlara yakın gören o çizgide gören insanlar, özellikle internetin sağladığı imkanlardan da yararlanarak, kendi işlerini kendileri görüyor.

Bizim İstanbul'daki Kasım 2003 eylemleri, doğrudan El Kaide merkezinin bilgisi dahilinde gerçekleştirilen eylemlerdir. O eylemleri kotaran insanlar kişiler, isimleri de belli zaten, bu kişiler ilk olarak 11 Eylül'den önce Afganistan'da bir kampta Usame bin Ladin ve onun bir başka sorumlusuyla beraber yüzyüze görüşerek Türkiye'de bir eylem yapmayı tartıştılar, tartışmışlar. Daha sonra yalnız, kendilerine talimat verilen yerlerde gerçekleşmiyor eylemler, çünkü kendilerine verilen talimat İncirlik üssü, Amerikan büyük elçiliği gibi çok daha büyük yerler, bunlarda gerçekleştiremeyip daha düşük hedeflere saldırdı gerçekleştiriyorlar. Ama bilindiği, ortaya çıktığına göre Madrid eylemleri doğrudan bizzat Usame bin Ladin'in bilgisi dahilinde gerçekleşen eylemler değil. Londra bombalamaları da aynı şekilde bir şekilde El Kaide'yle irtibatlı ama kendi hedeflerini kendilerini saptayan insanlar. Şimdi dünyada böyle bir atmosfer oluştu. Bu El Kaide'nin temelindeki perspektif, çok basit, şuydu; bunun arkasında Filistinli İslamcı bir şahsiyet vardır, Müslüman Kardeşler kökenli Abdullah Azzam diye bir şahsiyet vardır. Afgan direnişi-cihadı başladığı zaman, Afgan mücahitlerinin tek başına bu işe yetmediği anlaşıldığı zaman, Abdullah Azzam'ın başını çektiği bir grup, küçük bir grup ki bunlar çok etkili şahsiyetler, Afgan mücahitlerine tüm İslâm dünyasından yardım topladılar. Tıpkı bir zamanlar İspanya iç savaşındaki uluslararası tugaylar gibi. Özellikle Arap dünyasından, körfez ülkelere, Suudi Arabistan'dan Kuveyt'ten, o tür ülkelerden, ama daha sonra giderek Mısır'dan başka ülkelere ve Türkiye'den yardımlar topladılar. Bu olay kotarıldı, insanlar geldiler Pakistan'daki Peşaver'deki kamplarda toplandılar, oralarda eğitim görüp içeride mücahit gruplarla beraber savaşa yollandılar. Bunun teorisi, Abdullah Azzam tarafından geliştirildi, Usama bin Ladin de zaten bunun ilk

uygulayıcılarındandır. Bu ilk başta tabii gizli servisler tarafından Sovyet Rusya'yı alt etmesi için onay gördü. Hatta şimdi cezaevinde olan kör İmam diye bilinen Ömer Abdurrahman, Mısırlı şeyh, Amerikan üniversitelerinde dolaşıp, Müslüman kökenli öğrencilere Afganistan'da savaşmaları için konferanslar verdi. Ve Amerika'dan bir takım gençlerin Afganistan'da savaşmasına Amerikan hükümeti izin verdi hatta teşvik etti. Daha sonra *-yalnız işte bu toplanan gönüllüler, belli bir profesyonel-* ölen öldü, yaralanan yaralandı, dönen döndü, ama bir kısmı profesyonelleşti ve Usama bin Ladin'in öncülüğünde bir yeni bir oluşum ortaya çıktı. Afgan cihadı bittikten sonra bunların önemli bir kısmı Bosna'ya gitti. Bosna'daki Müslümanlarla beraber mücadele ettiler. Bir kısmı Çeçenistan'a gitti. Bir kısmı Pakistan'ın sorunlu olan Keşmir bölgesine gitti, Keşmir'de Hindistan'a karşı savaştı. Bir kısmı Somali'nin oralarda Ogadin diye bilinen bir bölgedeki Müslüman ayrılıkçı gruplara yardıma gitti, bir kısmı Filipinlere gitti. Yani dünyanın dört bir tarafında kimisi halen süren, İslâm topluluklarının, özellikle azınlıkların, bir takım silahlı direnişleri var. Filipinlerde var, Somali'nin bazı bölgelerinde var, Etiyopya'nın bazı bölgelerinde var. Ya da, daha önce yaşandığı gibi Somali'deki iç savaş vari vesaire var. İşte bu insanlar dünyanın dört bir tarafına giderek çok ciddi bir şekilde profesyonelleştiler. İşte El Kaide bunun üzerinde yükselen bir yapıdır.

Şimdi dünyada, İslâmcılık denince, akla öncelikle El Kaide geliyor, bir. İkincisi hâlâ Müslüman Kardeşler geliyor, özellikle Mısır'da. Üçüncüsü, Hamas ve Hizbullah geliyor tabii ki. Bunlardan Hamas, Filistin'deki Hamas, aslında Müslüman Kardeşler teşkilatıdır. Daha sonra adını değiştirerek Hamas'a dönüştü. Hizbullah ise, Lübnan'daki Hizbullah ise, İran'ın zamanında İran tarafından gerçekleştirilmiş hayata geçirilmiş bir Şii örgütlenmesidir. Hamas ve Hizbullah dünyada, şiddet uygulayan İslâmcıların aynı zamanda toplum-sallaşabilmelerinin de çok çarpıcı örnekleridir. Her iki ülkede de biliyorsunuz seçimlerden bu örgütler çok güçlü çıktılar. Şimdi Batı dünyasının önünde çok ciddi bir paradoks duruyor: Bunları ne yapmalı? Yani şimdi Hamas'ı ve Hizbullah'ı Amerika Birleşik Devletleri biliyorsunuz terörist olarak tanımlıyor, ama aynı zamanda bu insanlar o ülkelerdeki seçimlere girip birinci dereceden oy alıyorlar. Hamas, ilk parti oluyor; Hizbullah Şii topluluğun Lübnan'daki Şii toplumunun önemli bir kesiminin oyunu alıyor. Şimdi burada çok ciddi bir çelişkiyle karşı karşıya birçok ülke. Yani siz bunları terörist olarak

tanımladığınız zaman tamamen dışlamış oluyorsunuz, ama tamamen dışladığınız zaman da Filistin halkını ve Lübnan'daki Şii toplumunun önemli bir kısmını dışlamış oluyorsunuz. Şimdi bu anlamda çok ciddi bir sorunla karşı karşıya İslâm dünyası ve Batı dünyası. Buradaki temel soruyu genellikle biliyorsunuz şöyle soruyorlar: İslâm, demokrasiyle bağdaşır mı? Temel soru bu, bu sorunun ışığında bir takım şeyler yapılmak isteniyor, mesela o çok dillere sakız olan ılımlı İslâm projesi vesaire bu sorunun etrafından şekilleniyor. Aslında bu soru yanlış bir soru, yanlış ve nasıl diyeyim, ayıp bir soru. Yani böyle bir soru olmaz. İslâm demokrasiyle bağdaşır mı diye soran birisinin, Hıristiyanlık demokrasiyle bağdaşır mı, Yahudilik bağdaşır mı, Hinduizm bağdaşır mı diye de sorması lazım. İslâm dini bütün diğer dinler ne kadar bağdaşırsa o kadar bağdaşır, ne kadar bağdaşmazsa o kadar bağdaşmaz. Dinin kendisinden kaynaklanan bir sorun yok burada. Burada sorun, Müslümanların kendisinde yani şahıslardan kaynaklanan bir sorun var. Dolayısıyla esas sorun, İslâmcılık demokrasiyle bağdaşır mı sorunu. Yani, Hamas, Hizbullah, Müslüman Kardeşler, işte Pakistan'daki Cemaat-i İslâmi, vesaire gibi örgütler ve Türkiye'de Millî Görüş Hareketi. Yani dün Milli Selamet Partisi ardından Refah Partisi, Fazilet ve bugün itibarıyla de AKP ve Saadet Partisi. Esas soru budur. İslâm demokrasiyle bağdaşır mı sorusu anlamsızdır, ama İslâmcılık demokrasiyle bağdaşır mı sorusu anlamlıdır. Bu soru cevaplandırılmayı çok ciddi bir şekilde bekliyor. Ve Türkiye'nin bugün, İslâm dünyasında her zaman için çok ciddi bir yeri olan Türkiye bugün bu sorunun cevabını verme anlamında da çok önemli bir örnek teşkil ediyor.

İslâmcılığın demokrasiyle bağdaşıp bağdaşmaması sorusuna verilecek ilk cevap, normal şartlarda, kitabi anlamda bir İslâmcılık demokrasiyle bağdaşmaz. Çünkü İslâmcılığın temel postülası, temel önermesi şudur: Allah'ın indirdikleriyle hükmetmek. Yani, Kuran'a bakarak yapmak, hâkimiyeti Allah'a vermek. Demokrasi hakimiyeti insana, insan iradesine verdiği için, klasik İslâmcı literatürde demokrasi küfürdür. Yani Allah'a eş koşmaktır. Allah'ın hakimiyetini başkasıyla paylaşmaktır. Bu klasik İslâmcılıkta budur. Ama hiçbir şey başladığı gibi gitmiyor. İslâmcılık da kendi içerisinde çok büyük dönüşümler yaşıyor, içinde çok çok farklı eğilimler var. Mesela, tıpkı Marksizm'de olduğu gibi, ya da başka akımlarda olduğu gibi. İslâmcılıkta da çok büyük değişimler var, İslâmcılık geliştikçe, toplumsallaştıkça, moderniteye ayak uydurdukça, uydurmaya çalıştıkça,

demokrasiyle olan ilişkisini de, demokrasi ve diğer evrensel değerler, insan hakları; mesela insan hakları konseptine klasik bir İslâmcı burun kıvrır, çünkü onun gözünde bir insanın hakkından önce Allah'a karşı vazifeleri vardır. Haktan önce vazifesi vardır. Önce vazifesini yapar ondan sonra bir takım hakları düşünmek gerekir, yani öncelik insanın Allah'a karşı vazifeleridir, dinin gereklerini yerine getirmesidir. Ve Türkiye'de uzun bir süre mesela İslamcılar insan hakları konseptine uzak kalmak durumunda kalmışlardır, ama belli bir aşamadan sonra, Mazlumder'in kuruluşuyla beraber özellikle, bu konudaki eşik aşılmıştır. Şimdi, bugün Türkiye'deki İslamcı hareketin gelişimi, geldiği nokta, bu "*İslamcılık demokrasiyle bağdaştır mı*" tartışmasına, çok ciddi bir şekilde bir örnek teşkil ediyor. Bir modelden bahsetmiyorum, bu çok tehlikeli bir kavramdır, hiçbir kimse bir başkasına model olamaz, hele Türkiye'den çıkan ya da çıkacak herhangi bir şey, İslâm dünyasının diğer taraflarına, hele Arap dünyasına model olarak taşınamaz. O bünye, sırf Türkiye'den geliyor diye bile o şeyi reddeder. Ama şunu biliyoruz ki, AKP'nin kurulduğu andan itibaren Türkiye'de yaşananlar, AKP'nin yaşadıkları, Arap dünyası başta olmak üzere tüm İslâm dünyasındaki İslâmcılar tarafından çok yakından takip ediliyor. Ve özellikle Radikal gazetesini takip edenler görüyordu, orada Arap basınından yapılan çevirilerde ne kadar yakından takip ettiklerini, ne kadar önem verdiklerini görüyoruz. Bu aslında sağlıklı bir şey, yani bunda bir sorun yok. Çünkü Türkiye'de çok önemli bir deneyim yaşanıyor ve bu deneyimden mümkün olduğu kadar herkesin faydalanmasında yarar var. Ancak, şöyle bir mantıkla bakılıyorsa ki zaman zaman bakanlar oldu ve hâlâ bakanlar var, Türkiye'deki AKP deneyimini İslâmcı bir hareketin demokrasiye dönüşümünde bir başarı öyküsü olarak alıp bunu modelleştirip, İslâm dünyasına sunmaya çalıştığımız zaman hiçbir şekilde başarılı olamazsınız. Çünkü Türkiye'deki AKP'nin bir başarısı varsa, bu AKP'nin kendisinden çok Türkiye'deki var olan sistemden gelmektedir. Yani, Türkiye'deki olayı bir başarı olarak kabul ediyorsanız, bunu da bir yerlere ihraç etmeyi düşünüyorsanız, ihraç etmeniz gereken AKP'nin kendisi değil, Türkiye'deki var olan bütün bu modernleşme ve laikleşme ve demokratikleşme tarihidir. Yani siz Türkiye'deki Anayasa Mahkemesi'ni, Türkiye'deki asker-sivil dengesini, Türkiye'deki Atatürk devrimlerini, inkılablarını, Türkiye'deki sivil toplumun gelişmesini, Türk solunun her şeye rağmen hâlâ entelektüel anlamda da olsa etkisini vesairesini, taşıyamazsanız, hiçbir şekilde mesela Fas'taki

aynı adı taşıyan partiyi, Adalet ve Kalkınma Partisi adını taşıyor biliyorsunuz, o partiyle Türkiye'dekine benzer bir olayı yaşayamazsınız. Kaldı ki, Türkiye'deki olayın da henüz bir başarı örneği olduğu da şüphelidir çünkü Türkiye'de PKK eylemlerine kadar biz Türkiye'nin Malezya olup olmayacağını tartışıyorduk. Türkiye'de hâlâ AKP deneyimi sancılı bir deneyimdir. Bu tam olarak Türkiye'de yerleşmiş oturmuş bir deneyim değildir. Toplumun her ne kadar yüzde 47'sinin oyunu alsa da, her ne kadar anketlere göre yüzde 50'yi de aşmış gözükse de, Türkiye'de AKP'yi içine sindirememiş, Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığını kabullenemeyen, kabulleneceğe de benzemeyen ciddi sayıda bir kesim var ve bu kesim, azınlık bile olsa, bu kesimin etki gücü çok yüksek. Bu kesimin etki gücünün yüksek olmasının bir diğer özelliği şudur, AKP'nin önündeki en önemli proje, vizyon, Avrupa Birliği. Yani Batı'yla entegrasyon. Türkiye batıya bir şekilde entegre de bunun tam anlamıyla mutlaklaştırılması. Ama şunu da biliyoruz ki AKP'nin yahut da Türkiye'nin muhatabı olan insanların gerçek muadilleri burada AKP'ye oy vermeyen insanlar. Şu anda tabii Türkiye çok garip paradokslar yaşıyor, bunların hepsini atlayarak söylüyorum, şöyle söyleyeyim, daha yeni Fransa'da bunu Fransızlarla tartışmış birisi olarak, Fransa'daki insanların, saçıcı olsun solcu olsun, ne olursa olsun, Türkiye'deki eşleri dostları arkadaşları varsa, bunların büyük bir çoğunluğu AKP'ye mesafeli insanlardır. Çünkü Türkiye'de öteden beri batı tipi bir yaşam tarzını benimseyen insanlar büyük ölçüde AKP'ye oy vermiyor ya da yeni yeni oy vermeye başladı. Dolayısıyla, AKP'nin, Türkiye'de kendisine oy vermeyen kesimleri dışlayıp Türkiye'nin kaderini kendi başına, sadece kendine oy verenlerle beraber çizmesi hem demokrasiye aykırı olur o ayrı, hem de böyle bir lüksü yok. Böyle bir şey yaptığında, kendisinin altındaki en önemli dayanakların teker teker eridiğini görecektir.

Şimdi AKP'ye tekrar dönmek üzere, hızlı bir şekilde Türkiye'deki İslâmcılığın da birazcık serüvenini anlatmak istiyorum. Osmanlı'dan itibaren yani Cemalettin Afgani örneğini verdim başlatıcısı olarak, Osmanlı'dan itibaren Türkiye'de İslâmcı düşünce var, bu da nereden var, Osmanlı'nın zayıfladığı andan itibaren biliyorsunuz bu gerilemenin önünü almaya yönelik bir takım entelektüel arayışlar ortaya çıkıyor. Bu arayışlardan birisi de İslâmcılıktır. Yani Osmanlı'nın İslâm'dan uzaklaştığı için, İslâm'ın yönetimde yeteri kadar etkili olmadığı için zayıfladığı düşüncesine sahip olan belli bir kesim vardı. Ama bu kesimler hiçbir zaman padişaha karşı olan

kesimler değillerdi. Ve bu kesimlerin bir kısmı, bizde, ders kitaplarında hâlâ öyle mi bilmiyorum ama bizim zamanımızda en azından öyleydi, gericilik olarak anlatılırdı, oysa Osmanlı döneminin İslâmcılarının bir kısmı, pekâlâ şu anda resmi ideolojide ilerici olarak bilinen kesimlerle, mesela bir İttihat Terakki'yle aralarında çok da yakın bir ilişki vardı. Sürekli bir kavga halinde değiller, bazı konularda birleşip bazı konularda ayrışıyorlar. Ve Osmanlı dönemindeki İslâmcılığın, hemen hemen hepsinin, İslamcı şahsiyetlerin hemen hemen hepsi modernist insanlardır. Yani modern bilimlerin Osmanlı'ya getirilmesini savunan insanlardır, modern eğitimin gelmesini savunan insanlardır, ama bütün bunlar yapılırken aynı zamanda da İslâm'dan uzaklaşılmasını isteyen insanlardır. Yani, İslam'la moderniteyi kaynaştırmak isteyen insanlar.

Daha sonra, cumhuriyetle beraber, bütün Atatürk inkılablarıyla beraber, biliyoruz ki zaten zayıflamış olan ulemanın, medreselerin kapatılmasıyla beraber ulemanın tasfiyesi söz konusu oldu. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulmasıyla beraber din hizmetleri tamamen devletin denetimi ve tekeline alındı. Tarikatlar yasaklandı, tekke ve zaviyeler kapatıldı. Yani, İslâmî hayatın aktığı üç tane yer vardı. Hâlâ öyle, aslında. Bir, camiler. İki, medreseler. Üç, tarikatlar; tekke ve zaviyeler. Bunların üçüne de çok sıkı bir denetim getirdi cumhuriyet. Medreseleri kapattı tevhid-i tedrisatla beraber, din eğitimi devletin eline verdi. Tekke ve zaviyeleri kapattı. Mevlevilik Bektaşılık gibileri tolere etti ama diğerlerini ciddi bir şekilde kapattı. Ve üçüncüsü, camileri de tamamen devletin eline aldı. Ama bunlar, Türkiye'deki İslâmcı mobilizasyonu, hareketliliği yok etmedi, ortadan kaldırmadı, biliyoruz. Tekke ve zaviyeler yer altından faaliyetlerini sürdürdüler, özellikle Nakşibendilik, ardından Kadirilik. Süleymancılık gibi bir akım çıktı, bu Süleymancılık akımı din eğitimi, Kuran eğitimi din eğitimi gizli bir şekilde yürüttü. Özellikle yer altındaki Kuran kurslarını Süleymancı hareket bir takım muhafazakar iş adamlarının verdiği destekle yürüttü. Ama daha önemlisi Said Nursi Türkiye'de Nurculuğu, Risale-i Nur'ları yazarak ve bunları yaygınlaştırarak, Türkiye'de tarikatların dışında, moderniteyle İslâm'ı bağdaştırmaya talip bir yeni bir İslâm yorumunu geliştirdi. Hem bu yorumu geliştirirken aynı zamanında çok önemli bir network kurdu, Nurculuk networkü kurdu. Büyük ölçüde yer altında, kimi zaman yer üstüne çıkan kimi zaman yer altına giren, sürgünlerde hapislerde geçen bir hayatı oldu Nurculuğun. Ama Nurculuk Türkiye'nin büyük ölçüde kaderini

değiştirdi. Bunların, tarikatlarla Nurculuk ve Süleymancılık arasında çok ciddi farklar vardır. Bu farkların, herkes bilmek zorunda olmaya bilir ama en azından bu grupların hepsinin tek bir perspektifte hep birlikte hareket ettiğini düşünmek çok yanlıştır. Tüm dünya olduğu gibi Türkiye’de de İslâmcılık, İslâmî hareketlilik çok parçalıdır, aralarında tarihten gelen ya da günümüzden gelen çok ciddi rekabet, çatışma da vardır. Ve Türkiye’nin ilk ciddi siyasi İslâmcı hareketi de 1970 yılında Milli Nizam Partisi’nin kurulmasıyla başladı. Aslında bu hareketin temeli 1969’da bağımsızlar hareketiyle başladı, 1969 seçimlerinde Erbakan Konya’dan ve bir takım başka kişiler Türkiye’nin değişik yerlerinden aday oldular. Sadece Erbakan seçildi. Daha sonra Erbakan, Adalet Partisi ve başka sağ partilerden seçilmiş birkaç milletvekiliyle beraber, Millî Nizam Partisi’ni kurarak Türkiye’nin ilk ciddi İslâmcı siyasi partisini kurdu. Onun öyküsünü biliyorsunuz, Millî Selamet Partisi, Refah Partisi, Fazilet Partisi vesaire.

Şimdi, Refah Partisi’yle beraber, Türkiye’deki İslâmcılık çok büyük bir dönüşüm yaşadı, çok büyük bir değişim yaşadı. Ve hem kendisi dönüştü hem de Türkiye’yi dönüştürdü. Bu dönüşümün temelinde, Recep Tayyip Erdoğan’ın, İstanbul il başkanı olduğu zaman Refah Partisi’nin, başını çektiği yenilikçi akım vardır. Yenilikçi akımın perspektifi çok kabaca şöyle özetlenebilir: Milli Selamet Partisinde ve Refah Partisi’nin ilk yıllarında bu partiler cami cemaati diye tabir edilen zaten dindar olan kesimlere hitap ediyorlardı. Yani zaten namazında niyazında olan insanlardan oylarını istiyorlardı ve o oylarla da bayağı bir oy alıp bir şeyler yapmaya çalışıyorlardı. Ama yenilikçi akım bunun perspektifini genişletti. Hatırlayacaksınız, her yere gider oldular. Meyhanelere, genelevlere, diskoteklere, her türlü semte, en şık semtlere de gittiler, tüm kapıları çaldılar. Yani, zaten kendilerine oy vermeleri beklenen kesimlere gitmediler, kendilerinden olmayan kesimlere de gittiler. Ve giderken, sadece dini mesajlar vermediler, özellikle sosyal adalet, sol bir takım söylemlerle, özellikle o dönemleri hatırlayacaksınız, sosyal demokrat partinin belediyelerden dolayı yaşadıkları büyük yolsuzluk iddialarıyla filan paralel olarak bakıldığı zaman, yolsuzluğa karşı mücadele gibi argümanlarla gittiler ve tamamen tüm topluma yönelik perspektif geliştirdiler. Bu aslında Türkiye’ye özgü bir olay değildir, tüm İslâm dünyasında buna benzer hareketler, Müslüman Kardeşler de benzer bir çizgi değişikliğine gitmiştir. Ve artık, Refah Partisi sadece siyasal değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir hareket olmaya başladı. Bütün kapılar çalındı.

Siz bunu İzmir’de daha iyi biliyorsunuzdur, İzmir’de geleneksel olarak çok zayıf olan Milli Selamet Partisi, Refah Partisi yıllarından itibaren en azından görünür olmaya başladı. Her yere gitmeler, normalde hiç uğramaması gereken, yani hiç oy alamayacakları garanti olan, kesin olan yerlere bile gitmeye başladılar. Şimdi bu yenilikçi hareketin bu modernist vizyonu bazılarında şöyle bir yanılgıya yol açtı: Bu Erbakan ve arkadaşları gerici, bunlar daha makul daha anlaşılır, daha az İslâmcı sanıldılar. Tam tersine, yenilikçi hareket daha İslâmcıydı. Yöntemleri modernist, ama ideolojik olarak daha katı bir İslâmcılıkları vardı. Erbakan’ın liderliğini yaptığı gelenekçi akımın İslâmcılığı Türkiye’ye özgü bir İslâmcılıktır, mesela, Türkiye’nin lideri olduğu bir İslâm dünyasının birliğini öngörür. Bir nevi Osmanlıcı bir perspektifi vardır, bir nevi milli bir perspektifi vardır. Ama yenilikçi hareketin perspektifi daha ümmetçi bir perspektifti, daha Mısır’daki Müslüman Kardeşler, Pakistan’daki Cemaat-i İslami gibi hareketleri andıran bir perspektifi vardı. Ancak 28 Şubat sürecinde, çok önemli bir dönüşüm yaşandı çok önemli bir darbe yenildi ve yenilikçiler, artık, bu eski söylemleriyle bir yere gidemeyeceklerini anladılar. İki tane yerde duvara tosluyorlardı: bir, ülke içinde ulusal sistem bunlara izin vermiyordu, en azından ordu, ama sadece ordu değil; iki, uluslararası sistem bunlara kapılarını yüzlerine kapatıyordu, çünkü bu hareket Avrupa Birliği’ne Hıristiyan Kulübü diyordu, anti-semitizm yapıyordu, Yahudi düşmanlığı yapıyordu, Amerikan aleyhtarlığı yapıyordu. Ve İslam dünyasına yöneldiği zaman İslâm dünyası diye bir şey de yoktu. Hatırlayacaksınız, Erbakan’ın Libya’da başına gelenler, Kaddafi’nin çadırındaki, gazeteci olarak ben de oradaydım. Yani, ortada bir İslâm dünyası yoktu, varsa bile bu İslâm dünyasından kimseye hayır yoktu. Dolayısıyla, yenilikçiler ya siyasete veda edeceklerdi ya da siyaseti kitabına göre yapacaklardı, reel politığe göre. Sonuçta, ilk yapılan dönüşüm biliyorsunuz batıya açılmak oldu. Fazilet Partisi kurulduğu zaman, bu aslında AKP’yle başlamış bir şey değildir, Fazilet Partisi kurulduğu zaman, genel başkan Recai Kutan’ın yaptığı ilk ziyaret, Amerika Birleşik Devletleri’nedir, ikinci ziyaret, Brüksel ve Strazburg’adır. Erbakan başbakanken biliyorsunuz bir kere bile batı dünyasına gitmedi, yerine kurulan Fazilet Partisi’nin gittiği ilk yerler burasıdır ve İslâm dünyasında hiçbir yere de gitmediler. Böyle bir dil değiştirdiler. Ben Recai Kutan’ın Avrupa Birliği ziyaretlerini gazeteci olarak izlemiştim, orada Recai Bey sürekli olarak Avrupalılara *“biz vallahi de billahi de Avrupa Birliği’ni istiyoruz hatta herkesten çok*

istiyoruz” diyordu ve Avrupalılar şaşkın bir şekilde “*yav bunlar doğru mu söylüyor?”* diye bize soruyorlardı. Şimdi burada bu bir yalan değildi aslında, bu bir mecburiyeten gelinmiş bir noktaydı. 28 Şubat’ın böyle bir sonucu oldu. Bu insanları, büyük bir kısmını, mecbureten, zorunlu bir şekilde zaruri bir şekilde, demokrasiye, insan haklarına, batıya, Avrupa Birliği’ne yakınlaştırdı. Bunun çok basit bir nedeni var: 28 Şubat’ı yaşayan İslâmcıların gözünde şöyle bir perspektif oluştu, “*Burada yüzde 50 oy da alsak, yüzde 60 oy da alsak bize iktidar vermiyorlar. Bize bu iktidarı vermiyorlar sorun çıkıyor*”. Bunun için bunun teminatını batıda aradılar, Avrupa Birliği, ABD. vesaire gibi organlar nezdinde meşru olan bir iktidarın, Türkiye’deki sistemde meşruiyeti sorunlu olsa bile yol alabileceğini düşündüler ki doğru bir hesaptı. Nitekim AKP, 2002 Kasım seçimlerinde iktidara gelir gelmez, Aralık ayındaki Kopenhag zirvesi için çok yoğun bir faaliyet yürüttü. Başbakan Abdullah Gül ve parti lideri Tayyip Erdoğan -o zaman milletvekili değildi- her yeri dolaştılar. Hatta Tayyip Erdoğan en son Vaşington’a gitti, Vaşington’dan Kopenhag’a geldi. Çok yoğun bir şekilde, çünkü Avrupa Birliği’nin desteğine çok ciddi bir şekilde ihtiyaçları vardı. İktidara gelmişlerdi, Avrupa Birliği de, Amerika da ve Yahudi lobisi de bunlara sırtlarını çevirirse, Türkiye’deki iktidarlarının sallantıda olacağını düşünüyorlardı ve haklılardı. O desteği bir ölçüde aldıktan sonra, Kopenhag zirvesinden fena da olmayan bir sonuç çıktıktan sonra, Avrupa Birliği sürecine, bu sefer biliyorsunuz müzakere takvimini almak için önlerine bir hedef koydular ve orada da yine reform süreçleri vesaire, sonuçta, batılılar, Türkiye’deki gidişatın kendi istediklerine uygun bir gidişat olduğunu görüp bu hükümete, bu iktidara bir ses çıkartmadılar. Ve batının ses çıkartmaması nedeniyle de Türkiye’deki hükümete yönelik bütün eleştiriler yumuşadı. Yani yumuşamak zorunda kaldı. Sert olsa bile, bir yerde direnebildi. Ama batıya rağmen, batıyı da karşısına alarak AKP’nin Türkiye’deki sisteme, istemin diğer unsurlarına karşı mücadele etme imkânı yoktu.

Şimdi gelinen noktada hep sorulan soru: Bunlar gerçekten böyleseler mi yoksa takiye mi yapıyorlar? Bu bilinen bir soru, yıllardır soruluyor. Bence bu soru anlamsızdır. Yani bu soru, anlamsızdır çünkü artık bu takiye makiye günümüzde böyle şeyleri yapmanın çok da fazla imkânı yok. Bu insanların aslında bu reel politikle tanışma olayı, Tayyip Erdoğan’ın belediye başkanı olmasından sonra yaşanan bir süreçtir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi gibi bir belediyeyi, -*bütçe*

tarifini tam bilmiyorum- milyon dolarlar gibi bir bütçesi olan, tüm dünyayla çok büyük projelere girişen, batı dünyasına giden finans çevreleriyle belediye başkanı olarak tanışan insanlar, dünyanın nasıl bir dünya olduğunu, bu dünyada nasıl ayakta kalılabileceğini de iyi kötü görmeye başladılar. Ve o eski, İslâmcı, muhayyile, kayboldu. Kaybolmaya yüz tuttu. Ama burada şöyle bir sorun var, kafalar şundan karışıyor: solcunun döneği dönektir, gitmiştir, ama İslâmcının döneği hâlâ Müslüman'dır. Yani bu insanlar hâlâ Müslüman oldukları için hâlâ namazlarında niyazlarında oldukları için insanlar bunların hâlâ İslâmcı olduklarını sanıyor. Dindar olarak kalmaları İslâmcılığı sürdürdükleri anlamına gelmez. Bakın, Türkiye muhafazakâr bir ülkedir hepimiz biliyoruz, Türkiye'de din çok önemli bir olgudur. Ama dinin bu kadar önemli olmasına rağmen Millî Selamet Partisi'nin, Refah Partisi'nin aldığı oylar da ortadadır. Türkiye'de insanlar sırf din saikiyle oy vermezler. Refah Partisi'nin yaptığı patlamanın arkasındaki gerçek neden de insanların daha fazla dindarlaşması değil, diğer merkez partilerin ve solun çökmesidir, büyük ölçüde.

Şimdi, böyle bir realiteyi AKP'liler de çok iyi biliyor. Mesela AKP'yi kuran insanlarla konuştuğunuz zaman şöyle diyorlardı: Biz Refah Partisi'ndeyken seçim kampanyası için bir köye gittiğimiz zaman, insanlara din iman bahsettiğimiz zaman bize şunu diyorlardı, *"kardeşim benim dinimi bana anlatma, sen bana işsizliği nasıl halledeceğini anlat"*. Yani bunun, siyasetin sadece dinle yapılamayacağını çok iyi biliyorlar. Ancak şunu da biliyorlar ki, dindarlıkları, muhafazakârlıkları bir artı. Türkiye'de bir artı. Hatta öyle bir artı ki dinle imanla hiç ilgisi olmayan insanlar bile özellikle yerel seçimlerde biliyorsunuz 94'te bu çok oldu, *"yav bu adamlar en azından Müslüman, yemezler herhalde"* diyip oy verenler de oldu. Yani, yolsuzluk o kadar aldı başını gitti ki, böyle bir duyguyla bile insanlar bunların dindarlıklarını bir artı olarak, kendileri dindar olmayan insanlar bile bir artı olarak gördüler.

Şimdi Fethullah Gülen bahsine kısaca değinerek burada kapatacağım ve ondan sonra hep beraber tartışmaya geçeceğiz. Çünkü böyle bir şey Türkiye'de İslâmcılıktan bahsedip Fethullah Gülen'den bahsetmeden olmaz, hele İzmir'de, bu işi membaı, yani doğum yeri olan İzmir'de bu imkansız. Bugün Türkiye'de, AKP var, AKP'nin İslâmcılığı tartışmalı, ama muhafazakâr kesimde ilk akla gelen olay tabii ki AKP. Ama cemaat, grup, vesaire olarak da ilk akla gelen Fethullah Gülen'dir ve inanın bana Fethullah Gülen cemaati dışındaki

Türkiye'deki grupların değişik İslâmî grupların çok bir kıymet-i harbiyesi kalmamıştır. İyice marjinalleşmişlerdir, iyice etkisizleşmişlerdir. Hem AKP'nin hem de Fethullah Gülen cemaatinin bu kadar gelişmesi nedeniyle diğerleri iyice etkisizleşmiştir. Bugün Türkiye'de AKP olgusu ne kadar ciddiye, önemliye, merkeziye Fethullah Gülen cemaati olgusu da o kadar merkezidir. Fethullah Gülen cemaatinin AKP'yle kol kola el ele gittiği büyük bir yanlışsamadır. Bu cemaatle hükümet arasında, kimi zaman işbirliği, kimi zaman rekabet, kimi zaman da görünmeyen ama yaşanan çatışmalar vardır. Bu cemaatin ne istediği konusu çok ayrı bir upuzun bir tartışmanın konusu, ancak bu internet üzerinden özellikle yürütülen bir takım Fethullah Gülen cemaati aleyhine yapılan yayınların çoğu nasıl denir tezvirat mı, öyledir, yani ben yıllardan beri bu hareketi izleyen birisi olarak bunların çok abartılı, yanlış, yanlış olduğu ölçüde de işlevsiz olduğunu düşünüyorum. Yani, şunu tekrar tekrar söylemek istiyorum; karşınızdaki olan bir hareketi alabildiğine aşağılayıp küçümseyip ona alabildiğine suçlamalar yükselttiğiniz zaman o harekete yardımcı oluyorsunuz. Kim olursanız olun. Mesela bir MHP'li olarak komünizm bakışınız efsanelerle giderse, kaybedersiniz. Ya da bir solcu olarak ülkücü hareketi sadece bir çeteler vesaireler, çek senet tahsilâtı, yok işte derin devlet kontrgerilla olarak görürseniz kaybedersiniz. PKK'lı olarak Hizbullah'a kontra dersiniz kaybedersiniz ki kaybettiler. Aynı şekilde PKK'ya da Suriye ajanı yok bilmem ne ajanı vesaire dediğiniz zaman kaybedersiniz. Bütün bunların bir şekilde etkileri vardır ama bu hareketlerin hepsini anlamak lazım. Fethullah Gülen aleyhtarları son günlerde yaptıkları yayınların hepsi Fethullah Gülen cemaatine yardımcı olmaktadır, onun işine gelmektedir. Kızdırıyor belki onları, davalar filan açıyorlar ama sonuç olarak o hareketi efsaneleştirmektedir. Bu hareketin serinkanlı bir şekilde, ciddi bir şekilde, mümkün olduğu kadar objektif, bilimsel bir şekilde incelenmesi Türkiye'nin, herkesin daha hayrınadır. Ve kendileri de zaten eskiden çok kapalı bir cemaat olmalarına rağmen son yıllarda özellikle Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı, Abant Platformu filan gibi faaliyetlerle, yayın organlarıyla, gazeteleri televizyonlarıyla acayip açılmış durumdadır. Bu açılma tabii denetimli bir açılmadır, bu bir şeffaflaşma anlamına gelmiyor. Ama yine de eskiden, 1990'da ilk kitabımı yazacağım zaman bir Fethullahçı bile göremedim hayatımda. Yani, kimse kendisini Fethullah Gülen cemaatinden olarak tarif edip ortaya çıkmazdı. En ufak bir şey yoktu, ama biliyorduk ki, kendilerinin kitapları, Sızıntı dergisi ve

Fethullah Hoca'nın o zaman başka isimlerle çıkan kitapları dışında hiçbir şey okumazlardı. Işık evlerinde başka kitapların girmesi yasaktı vesaire. Ama şimdi böyle değil, şimdi çok büyümüş, globalleşmiş, dünyanın her yerinde olan, hakikaten her yerinde olan bir yapı var karşımızda. Sadece okullarıyla değil, ama Fethullah Gülen cemaatinin Vietnam'da, Güney Afrika'da, Mozambik'te şurada burada okulları var. Ve bu okullar da, başarılı okullar ki varlıkları sürüyor. Yani böyle, bizde bir şey var işte *"Suudi parasıyla geliyorlar da yapıyorlar da işte bilmem iktidarın desteğiyle yürüyorlar"* filan gibi her şeyi küçümseme eğilimi var. Yani Güney Afrika'daki okulun başarısı Güney Afrika'daki rejimin filan desteğiyle değil, o hakikaten orada özel okulların arasında bir rekabete girip başarılı bir şekilde yapıyorlar. Bu başarı çok önemlidir yani bu hareket Türkiye'de cumhuriyet tarihinin en önemli, en başarılı İslâmî hareketidir. Bunun da özünde Said Nursi vardır. Her ne kadar bu hareket tam olarak Nurculuğun devamı olup olmadığı tartışmalı olsa da, çünkü Nurculuğun tam devamı olan gruplar şu anda var, Fethullah Gülen hareketinin Nurculukla ilişkisi tartışmalı olsa da, bana göre Nurcudur, bazılarına göre değil, ama yine de bunun temelinde Said Nursi'nin zamanında geliştirdiği perspektif, moderniteyle İslâm'ı bağdaştırma perspektif var. Ve bu hareket şu anda Türkiye'nin çok ciddi bir hareketidir, devlet içerisinde çok ciddi kadroları vardır. Sadece devlet içerisinde değil, entelektüel anlamda çok ciddi gelişim kaydediyor. Yani mesela Türkiye'de anayasa tartışılıyor Abant toplantısında tartışılıyor, başka bir şey tartışılıyor Abant'ta tartışılıyor. Ve buna karşılık, açıkçası, Abant toplantılarının alternatifi olabilecek onunla rekabet edebilecek başka bir organizasyon yok, var mı? Benim bildiğim yok. Bunların, bu cemaatin yarattığı şebekeye alternatif bir şebeke yok, olacağı da benzemiyor ve ne diğer İslâmî gruplardan var ne de İslâmî olmayan gruplardan. Ve bu Türkiye'nin önünde bir, çok ciddi bir olgu olarak duruyor.

Tekrar ediyorum, bu cemaatin hükümetle birebir bir ilişkisi yok. Çekişme kimi zaman destek var. Mesela son seçimlerde, hükümeti AKP'yi desteklediler, aleni bir şekilde desteklediler, ama cumhurbaşkanlığı seçiminde Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığına çok fazla gönül yatırmadılar çünkü korktular. Yani bunun, bu cemaatin en önemli özelliklerinden birisi, herkes biliyor artık bu bir sır değil, çok temkinli olmasıdır. Yani, kaba deyimle fincancı katırlarını ürkütme kaygısı çok öndedir. Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olması durumunda Türkiye'de sistemin laik unsurlarının güçlü bir direniş gös-

terme ihtimalini hesaba katarak bu konuya çok fazla angaje olmadılar, korktular ürktüler. Ama alenen de karşı çıkmadılar, böyle bir denge tutturdular. Şimdi önümüzdeki süreçte yaşanacak olan gelişmelerde cemaatin pozisyonunun ne olacağı çok önemlidir. Mesela çok basit bir şey söyleyeyim, bugün yaşanan PKK sorunu, Kürt sorunu, adına ne dersiniz deyin, bu sorunda hükümetin tavrı önemli askerinin tavrı önemli, şu önemli bu önemli, bunlar kadar olmasa bile Fethullah Gülen cemaatinin tavrı da duruşu da önemlidir. Çünkü bu cemaatin güneydoğuda da okulları vardır güneydoğuda da belli bir tabanı vardır ve büyük şehirlere yerleşmiş Kürt kökenli insanlar nezdinde de belli bir etkinliği vardır. Dolayısıyla artık Türkiye’de kimse Fethullah Gülen olgusunu devre dışı bırakarak Türkiye üzerine tartışma yapması bence mümkün değil. Evet, soru ve yorumlarınızı alıyorum.

KATILIMCI SORULARI

Soru: *Hocam siz yenilikçi kanadın yani bugünkü AKP’nin cemaatçi oluşunu söylerken aynı zamanda bunların hâlâ yani çoğunluğunun şeriatçı olduğunu mu kastettiniz?*

Ruşen Çakır: Değiller. Yani ben AKP’nin şeriatçı olduğunu sanmıyorum. Şeriat zaten çok muğlak bir kavramdır, bakın, şimdi bugün dünyada şeriatla yönetildiği düşünülen ülkeler İran, Suudi Arabistan, kısmen Pakistan, daha önce Taliban yönetimindeki Afganistan var. Bu ülkelerin hepsi birbirinden farklıdır; mesela Suudi Arabistan’da kadınların ehliyet alması yasaktır, İran’da özel arabaların çoğunu kadınlar kullanır; İran’da kadınlar çok aktiftir, Suudi Arabistan’da sokakta yoktur, gibi. Şimdi, şeriat çok kaba deyimle keçiboynuzu gibi bir şeydir, hangi niyetle yersen odur. Yani birisinin şeriatıyla ötekisinin şeriatı aynı değildir. Bu temeli İslâmî ilkelere göre kurulan devlet, demin söylediğim gibi hâkimiyet kayıtsız şartsız Allah’ındır mantığıyla bir rejim perspektifleri yok. Böyle bir perspektifin olmasının imkânsız olduğunu gördüler bir, ama ikincisi benim gözlediğim kadarıyla, yıllardır bu hareketleri yakından izlemeye çalışan bir insan olarak, bu kişilerin kişisel serüvenlerini de izlemeye çalışan birisi olarak, bunun artık çok abes bir şey olduğunu da çok ciddi bir şekilde fark ettiklerini görüyorum biliyorum, yani onların kafasında demokrasi fikrine yakın olduklarını, büyük ölçüde demokrasi fikrini benimzediklerini söyleyebilirim. Ama onların anladığı demokrasiyle benim

anladığım demokrasinin aynı olmadığını da biliyorum. Onların anladığı demokraside “işte yüzde 51’i alan yönetir” yaklaşımı çok baskindir. Şimdi, mesela son seçimlerde Zafer Üskül, Ertuğrul Günay falan gibi isimlerin girmiş olması bu partiye, tabii bir vitrin ögesi, göz boyama bilmem ne gibi etkisi var ama aynı zamanda bu insanlar hakikaten oraya bir şeyler de getirebiliyorlar, ki getirdiklerini de biliyorum. Sadece onlar değil daha önceki dönemde, mesela İzmir’de bilen bilir Mehmet Aydın Hoca bakandı. Mehmet Aydın Hoca benim yıllardır tanıdığım çok dürüst, çok açık, çok aydın bir insandır adında olduğu gibi. İslâm felsefecisidir hiçbir zaman İslâmcı olmamıştır, ama hiçbir zaman da bildiğimiz anlamda bir Kemalist de olmamıştır. Başından itibaren o hükümetin akil adamı gibi hükümetin önemli yerlerinde, Diyanet İşleri ona bırakıldı mesela. Diyanet İşleri Başkanlığı’na getirilen kişi, yani bu hükümetle beraber Ali Bardakoğlu, Türkiye’de ilahiyat profesörleri arasında kaba tabiriyle şöyle söyleyeyim, İslâmcılığa en uzak, İslâmcılıktan ne kastettiğim, klasik anlamdaki İslâmcılık, İslâmcılığa en uzak ilahiyatçılardan birisidir. Yani bunlar çok önemli şeyler. Siz oraya çok katı İslâmcı perspektife sahip birisini getirirseniz, bütün Diyanet teşkilatı başka türlü hayata geçebilir. Ama Mehmet Aydın’ı bakan olarak getirip Mehmet Aydın da Ali Bardakoğlu’nu getirdiği zaman, İstanbul’a mesela Mustafa Çağrıcı gibi bir müftü koydukları zaman, şimdi bu isimler size anlam ifade etmeyebilir ama yıllardır bu isimleri inceleyen birisi olarak benim için çok önemli. Aralarındaki farkı bildiğim için. Böyle böyle, böyle böyle o klasik İslâmcı perspektiften o katı radikal pozisyonlardan uzaklaşıldığını, giderek uzaklaşıldığını görüyorum ama bu süreç henüz tamamlanmış bir süreç değil, sürüyor.

Soru: *Dokuz Eylül Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesiyim. Son söylediğinizden yola çıkarak, Fethullah Gülen hareketi daha modernist bir tarz belirliyor diyorsunuz, AKP’yle ilişkileri de çok kötü değil, bunun Amerikan dış politikasıyla ve Amerika’nın dünya hâkimiyeti teorisiyle bağlantısı ve Fethullah Gülen hareketinin son dönemde gelişmesinin arkasından bu Amerikan desteğinin etkisini nasıl değerlendireceğiz? 11 Eylül saldırısına tepki gösteren bu hareketin Irak saldırısına tepki göstermemesine nasıl yorum getirebiliriz?*

Ruşen Çakır: Şimdi ben size Fethullah Gülen filan savunmadım, yani şimdi gidin bunu Fethullahçılara sorun. Yani şimdi ben

Türkiye’de Amerika’nın Irak’ı işgaline karşı çıkan buna alenen karşı çıkan az sayıdaki insanlardan birisiyim. Fethullah Gülen’in Amerika’nın Irak’ı işgaline karşı çıkmadığını da bilen birisiyim. Bunu kurarken üslubunuz biraz daha dikkatli olursa sevinirim.

Fethullah Gülen’in arkasında Amerika olduğunu sanmıyorum. Ama Amerika’nın Fethullah Gülen gibi bir gücü yok saymadığını da biliyorum. Böyle bir güç, tüm dünyaya yayılmış global bir gücü herkes kontrol etmek, herkes ondan istifade etmek ister, buna Türk devleti de dahil, Rus devleti de dahil, herhangi bir devlet de dahil... Amerika’nın da bunu kullanmak için bir takım yatırımlar yaptığını herkes biliyor. Ama, Fethullah Gülen hareketinin bu kadar yaygınlaşmasını Amerika’ya bağlarsak yanlış yapmış oluruz. Amerika dünyanın dört bir tarafında bir takım hareketler yaygınlaştırmaya çalıştı bu hareketlerin hiçbirisi bu kadar büyük köklü olmadı. Bu hareket esas olarak, kim ne derse desin esas olarak iç dinamiklerden beslenen, güç alan bir harekettir. Dışarıdan bir takım destekler alması onun işini kolaylaştırmış olabilir. Ama bu olayın merkezi Amerika değil Türkiye’dir. Ve çıkış yeri de İzmir’dir. Bunu böyle gördüğümüz zaman bu hareketi anlamamız mümkün, aksi takdirde biz bu hareket hakkında hiçbir şey anlayamayız, bunu bir gizli servis operasyonu olarak gördüğünüz zaman, bir komplosu olarak gördüğünüz zaman, sosyal bilimcilere gazetecilere şunlara bunlara yapacak fazla bir şey kalmıyor. Bu böyle gizli kapaklı vesaire bir hareket—Hayır! Şimdi, bakıyorsunuz, mesela okullarda öğretmenler çalışıyor. Yurtdışındaki Mozambik’teki okulda çocuk çalışıyor. Normal olarak siz buradan herhangi birinize “*Mozambik’teki bir okulda öğretmenlik yapar mısın?*” diye sorduğunuzda “*yaparım ama kaç para veriyorsunuz?*” diye sorarsınız. Ve diyelim ki 5000 doların altına gitmezsiniz, bu çocuklar 750 dolara çalışıyor. Niye çalışıyor? Çünkü bu bir dava olarak görüyor aynı zamanda. Ve burada hiçbir Amerika ya da bilmem ne gizli servisi bu davayı onlara veremez. Burada bir başka bir şey var, bunu anlamak lazım. Amerika ya da başka birisi, zamanında Özal kolaylaştırdı. Özal, zamanında Fethullah Gülen’in dış ülkelere, Türkî cumhuriyetlere özellikle yaygınlaşmasında referans verdi. Bunu biliyoruz. Sadece Özal değil Demirel de verdi, Ecevit de verdi. Bunları biliyoruz. Bunlar olmasaydı bu hareket yine gelişirdi. Ama bunların sayesinde daha fazla gelişti. Şimdi, bu hareketin, en son Londra’da bir toplantı oldu. Ben o toplantıyı da izledim. Şimdi birileri 11 Eylül’den sonra ortaya çıkan perspektifte, o batı dünyasının aradığı tırnak için

de “*ıımlı İslâm*”ın bir örneği olarak lanse etmek, pazarlamak istiyorlar. Ama bu bir yere kadar başarı şansı var, bir yerden sonra yok. Çünkü şunu biliyoruz ki, 11 Eylül sonrası dünyadaki temel sorun aslında Arap dünyasıyla yaşıyor. Tüm İslâm dünyası var ama esas sorun Arap dünyasıyla. Ve Fethullah Gülen’in şu ana kadar Arap dünyasında hemen hemen hiçbir yerde okulu yok. Özel olarak girmedir. Çünkü Fethullah Gülen garip bir şekilde Türk milliyetçisidir ve Araplara karşı garip bir şekilde alerjisi olan birisidir. Ve özel olarak da bu cemaat Vietnam’da okul açmıştır, Latin Amerika’da okul açmıştır ama Arap ülkelerinde Mısır’da Suriye’de şurada burada okul açmamıştır. Bir tek bildiğim kadarıyla Kuzey Irak’ta var okulları. Belki bir iki tane yerde küçük çapta olabilir. Bu hareketin Arap dünyasını da kuşatmak gibi bir derdi yok. Yani şöyle diyebilirim, Arap olmayan İslâm dünyasını artı Asya ve Afrika’daki Müslüman olmayan toplulukları, yani Vietnam’ı, işte Mozambik’i, Güney Afrika’yı boşuna söylemiyorum, buralarda hakikaten Tanzanya’da şurada burada böyle bir perspektifi var, onun için Amerikalıların özellikle arzuladığı Arap dünyasındaki radikalizmi kesebilecek bir yapı olacağını sanmıyorum. Bir diğer sorun da şu var, zaten radikalizme eğilimli olan insanlar batıdan gelen batı onaylı her şeye karşı zaten mesafeli bakarlar. Bu hareketin kazara Amerikan destekli olarak Arap dünyasına sızmaya çalıştığı görüldüğü anda, zaten o hareket püskürtülür.

Soru: *Orta Afrika’da ve Arap ülkelerinde olmadığını söylediniz ama Güney Afrika’da olduğunu da biliyorum, ayrıca Sudan’da da, Hartum’da da var. Ve bir şey daha eklemek istiyorum, oradaki öğretmenler 1500 ile 1750 dolar alıyorlar, ben birebir kendileriyle sohbet ettim biliyorum.*

Ruşen Çakır: 750 değil de 1750, bu rakamları ben bir şey bildiğim için söylemedim, yani yüksek rakam almıyorlar, 1500 dolara çalışmak için buradan kimi götürürsünüz? Yani 1500 dolarla Hartum’da çalışmak... Yani, bakın, şu var, oradaki hareketin insanların fedakârlığı olmasa bu hareket yürüyemez. Bu hareket, yüzlerce binlerce insanı istihdam ediyor. Oradaki temizlikçisinden, öğretmenine kadar... Bu hareketin en önemli aygıtlarından birisi şudur, okullar vardır, okulların dışında bir de yatakhaneler vardır. Yatakhanelerdeki faaliyet çok daha belirleyicidir, orada abiler ve ablalar vardır. O abiler ve ablaların çoğu, fedakâr, bu hareketin okullarında yetişmiş, bu hare-

kete inanmış, Fethullah Gülen'in izinden giden insanlar. Onların o fedakârlığı olmasa, o feragat duyguları olmasa bu hareket tökezler. Bu hareket o anlamda, çok garip bir şekilde, zaten tüm dünyada bu tür hareketlerde böyle bir şey var, profesyonellikle bu amatörlüğü, kendini adamayı, çok iyi harmanlayabildikleri için başarılı.

Soru: *Az önce sizin anlattıklarınızdan ben şeyi anladım, cemaatin bu gidişatının Amerika'ya yaradığını anladım, yanlış mı anlamışım?*

Ruşen Çakır: Hayır, şöyle söyleyeyim, Amerika gibi bir süper güç, İslâm dünyası diye bir derdi varsa ve İslâm dünyasında böyle bir olgu varsa buna gözünü kapatmaz, bunu kullanabildiği kadar kullanmak ister ve kullanıyordur. Ama bu hareketi Amerika'nın kucaklığında Amerika kurdurmuş, onun her dediğini yapan, Amerika'nın bir ajanı olarak görmek yanlış. Amerika'dan bir şeyler, ne alıyor mesela, Fethullah Gülen'in yaşama hakkını alıyor. Fethullah Gülen Amerika'da yaşamasa nerede, nasıl yaşayacak? Şimdi mesela bu, bir pazarlık unsurudur. Bunun karşısında Amerika' da ondan belki bir şeyler alıyor, belki değil muhakkak bir şeyler alıyordur. Ama bunu bir pazarlık gibi değil de bir Amerika tarafından yönetilme yönlendirilme olarak almak yanlış. Burada karşılıklı bir alışveriş var. Ama benim bildiğim kadarıyla Gülen cemaati bu alışverişi, bu pazarlığı sadece Amerika'yla yapmıyor. Türkiye'yle de yapıyor, Türkiye'deki devletin bir kesimiyle olmasa öteki kesimiyle yapıyor. Mesela, şimdi İslâm dünyasının en otoriter totaliter rejimleri Türkî cumhuriyetlerde var, siz Zaman Gazetesinde şurada burada bu rejimler aleyhinde bir şey göremezsiniz. Türkmenbaşı sağken, herkes dalga geçerdi, Zaman gazetesinde Türkmenbaşı aleyhine yazı göremezdiniz, okullar var olduğu için. E bu ne oluyor, o rejimlerin de suyuna gidiyor vesaire yapıyor, yani bulunduğu ülkenin şartlarına göre hareket eden, bunları çok iyi tahlil etmeye çalışan, eden bir hareket söz konusu. Yani, çok reel politığe göre hareket eden bir hareket söz konusu, bu anlamda bu hareket hiçbir zaman anti-Amerikan değildir, olmayacaktır da. Hiçbir zaman Yahudi aleyhtarısı değildir, olmayacaktır da. Bu konularda mümkün olduğu kadar hep dikkatli olmuştur. Ama bazen ölçünün kaçtığı yerler oldu, son dönemde mesela yayın organlarına baktığınız zaman Zaman gazetesine, Amerika'ya ve İsrail'e yönelik bir takım eleştirilerin olduğunu görüyorsunuz, çünkü hareket o kadar büyüdü ki her şeyi bütün köşe yazarını bilmem neyi vesaireyi denetleme imkânı ortadan kalktı.

Soru: İki sualim var, bir tanesi köy enstitüleri ve halkevlerinin 1952 ve 53 yıllarında kapatılması, acaba Türkiye'yi eğitimsizlik bilhassa kırsal kesimlerdeki eğitimsizlik dolayısıyla tarikatlara doğru itti mi? Diğeri de, Cemalettin Afgani. Soner Yalçın'ın Beyaz Müslümanlar kitabından okudum. O peygamberlere daha ziyade bir meslek, yani peygamberlik bir meslek ve bir sanat olduğunu iddia ediyormuş, doğru mu bu?

Ruşen Çakır: Köy enstitüleri ve halk evlerinin kapatılması tamamen siyasi bir tercihtir ve o dönemin koşullarında özellikle yapılan bir şeydir. Ama bunun doğurduğu şeyi bir eğitimsizlik olarak değerlendirmemek lazım, belki eğitimin içerisindeki alternatif odakların olmaması, İslâmî hareketleri güçlendirdi, diyebiliriz, belki. O da belki. Ama şöyle bir şey olmadı, köy enstitüleri ve halk evleri kapatılıp yerine başka şeyler kurulmadı, onlar kapatıldı, *-halk evlerinin durumu biraz daha karışık, o Türk ocakları oluyor sonra-* Ben bunların birbirisinin yerine konulmasının doğru olduğunu sanmıyorum, bunlar birbirisinin yerine konulmuş değildir. Türkiye'de siyasi iktidarların İslâmî hareketin gelişimine etkileri, katkıları olmuş olabilir, mesela 12 Eylül rejiminin Türkiye'de İslâmcılığı azdırdığı söylenir ve Türkiye'de İslâmcılığın gelişmesinin aslında, 12 Eylül rejimi tarafından yapıldığı söylenir. Çok ilginçtir, yıllarca bunu söyleyen insanların bir kesimi artık bu eleştiriden vazgeçtiler. Çok ilginç bir şekilde, 12 Eylül rejiminin İslâmcılığı güçlendirdiği şeklinde bir asker eleştirisi yapan kesimlerin, solun içerisindeki kesimlerin büyük bir çoğunluğu şu anda askere yönelik herhangi bir eleştiri de yapmadıkları için bundan da vazgeçtiler. Bu da yanlıştır. 12 Eylül sola karşı dinin önünü biraz açmış olabilir, ama bakın, devletlerin, finans kurumlarının, Suudi Arabistan'ın şunun bunun, paraları pulları vesaireleri bir yere kadar etkileycidir. Belirleyici olan orada bir dinamizm var. O dinamizm, İslâmcılığın yükselişindeki dinamizm, Sovyetlerin çökmesiyle paralel olarak, tam çökmeye yakın olduğu süreçte, tüm İslâm dünyasında yaşanan bir gelişmeydi. Bu sadece bize özgü bir gelişme değil. Tüm İslâm dünyasında bir şekilde yaşandı. Yani Sovyetlerin çıkışı, daha doğrusu sosyalizmin çıkışı, sosyalizmin aynı zamanda üçüncü dünya ülkelerindeki halk hareketleri olarak, ulusal halk hareketleri olarak çıkışı ile de eklemlenerek Afrika'da, Orta Doğu'da, bir takım sol iddialı totaliter rejimlerin kurulmasına tanık olduk. Mesela Baas rejimleri bir şekilde bunlardandır. Ya da Afrika'da Angola'da şurada burada

olan, hem orak-çekiç olan hem de aynı zamanda çok despotik rejimler oldu. Bunların hepsinin 70'li yılların sonuna doğru hep beraber çöküntü gördük. Ve bu boşluğu İslâm dünyasında, İslâmcılık doldurdu. Yani o eski, solun güdümündeki, solun yönetimindeki üçüncü dünyacı perspektifi tüm İslâm dünyasında büyük ölçüde İslâmcılık doldurdu. Bu sadece bize özgü bir olay değil.

Mesela türban tartışması. Türban denen o kıyafet, İslâm dünyasının dört bir tarafında büyük şehirlerde, birbirinden bağımsız habersiz olarak dindar kızlar, bu kıyafeti buldular. Yani bu kıyafet neydi? Çarşaf değil. Bildiğimiz geleneksel anlamda başörtüsü değil. Onun ortasında bir yerde bir kıyafet buldular. Ve bu kıyafet hani bazılarının sandığı gibi birileri bunu dizayn etti ve düğmeye bastı ve bütün İslâm ülkesine yayıldı değil. Toplumsal hareketler böyle bir şey. Nasıl dünyada zamanında birbirinden habersiz insanlar sol hareketleri kendi köşelerinden örgütledilerse, şimdi, yani 80'li yıllardan itibaren İslâmcılık böyle bir şey oldu. Yani bunu birazcık o uluslararası kontekste bağlamda görürsek biraz daha rahatlar ve bunun bir komplo, şunun bunun ittirmesi kaktırmasıyla olmuş bir şey olmadığını görürüz. Yani şimdi burada, köy enstitüleri vesaire devam etseydi AKP iktidara gelemezdi filan diyemeyiz, böyle şey olmaz.

Soru: *Siz çok güvendiğim bir yazarsınız o yüzden bu cumartesi öğleden sonrasını gelip burada size vakfettim. Konuyla çok ilgili olmasa da bir şeyi merak ediyorum; basında pek benim güvendiğim insan kalmadı artık. Bir elin parmakları kadar insan kaldı, okuduğumuz zaman güvenebileceğimiz, “evet bu bizi satmıyor” diyebileceğimiz. Zor mu ana medyada böyle kalmak? Çok mu zor? Sizi manipüle etmeye çalışıyorlar mı, çok konuyla ilgili değil bu İslâmcılıkla ama*

Ruşen Çakır: Zor değil.

Soru: *Yani sizi manipüle etmeye çalışıyorlar mı, istediğiniz şeyi yazabiliyor musunuz, bunu merak ediyorum bir. İkincisi bu Fethullah Gülen konusunda, çok dezenformasyon olan bir konuda ben bunu bir türlü anlayamıyorum, yani Kestanepazarı Camiinde, değil mi, Kemeraltı'nda bir camiın imamı, nasıl böyle bir imparatorluk kuruyor? Gördüğüm kadarıyla, bir hekim olarak gördüğüm kadarıyla benim, böyle bir histriyonik bir kişilik yani. Böyle bir zeka parıltısı yok bir şey yok, bu neden oluyor, bunun püf noktası, sırrı nedir?*

Ruşen Çakır: Şimdi, konumuzla ilgili olduğu için ikincisiyle başlayayım, *-Fethullah Gülen örneğiyle ilgili-*, Fethullah Hoca'yı küçük görmeyin, Fethullah Hoca Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yetişmiş en önemli şahsiyetlerden birisidir, beğenin beğenmeyin. Gerçekten. İkincisi Kestanepazarı'nda bir camiden böyle bir hareket çıkar, dünyanın dört bir tarafında çıkan büyük hareketlerin çoğu böyle küçük yerlerden küçük insiyatiflerle çıkmıştır. Ben Fethullah Gülen'i benzettiğim bir hareket Opus Dei diye, Da Vinci Şifresi adlı kitapta da adı geçen, Opus Dei. Katoliklik içerisinde bir tarikat vardır, ben ona benzetirim çok, o da böyle İspanya'nın bir köy papazı tarafından çıkarılmıştır. Dünyanın birçok yerinde böyle karizmatik liderler, karizmatik din adamları, değişik dinlerden din adamları çok önemli ve büyük hareketler oluşturmuştur. Genellikle bu böyle çıkar. Hakikaten bir şey doğru zamanlarda, doğru yerlerde durursa insanlar başarılı olur. Aslında bunun örneklerini soldan da bulursunuz başka yerlerden de bulursunuz.

Bu tür hareketler kurgulanarak yapılabilecek hareketler değil, yani *"burada bir tane ah şu hoca var ben bunu alırım bunu iterim buradan"* bunu yapabilecek beceride bir güç varsa o gelir zaten daha etkilisini kendisi yapar, yok böyle bir şey değil. Tabii ki birilerinden zaman zaman destek, birilerinden zaman zaman köstek görmüştür. Ama orada onun kendisinin becerisi, mesela ben Said Nursi'nin hayatını detaylı bir şekilde okudum, hakikaten nasıl diyeyim, çok kişi buna kızıyor ama deha düzeyinde bir kişiymiş Said Nursi. Yani, bir insanın deha olması onun illa ki sizin beğeneceğiniz, takdir edeceğiniz birisi olmasını gerektirmez. Dolayısıyla Fethullah Gülen'in şahsı bu harekette çok merkezidir, bu hareket Fethullah Gülen'le başlar Fethullah Gülen'le biter. Dolayısıyla Fethullah Gülen sizin sandığınız gibi birisi değil gerçekten, Fethullah Gülen hakikaten çok önemli, çok akıllı, nasıl diyeyim yani bunu bir propaganda olarak almayın, bir durum tespiti olarak bunu yapmaya çalışıyorum.

Medyada var kalmaya gelince, bakın, her yerde var kalmak zordur, her yerde kendiniz olmak zordur. Bir kere kendinizi kaptırdınız mı sürüklenir gidersiniz. Medyada kalmak kolay. Ama ben medyada en çok badireyi, yıllarca İslâmcılık üzerine yazdığım şeyler yüzünden gördüm. Örnek vereyim '94 yerel seçimleri öncesinde bana doğru dürüst Refah Partisi üzerine bir şey yazdırmadılar çalıştığım o günkü gazetede. Yazdırmadı. Ben yazarsam Refah'ın işine geleceğini düşündüler onlar sürekli saldırdılar ve '94 seçimlerinin sonucunu bi-

liyorsunuz. Hatta hiç unutmuyorum seçim gecesi birisi geldi “*seninkiler kazandı*” dedi ben üzerine yürüdüm, “*belki ben yazsaydım, belki sonuç farklı olurdu*” diye. Yani şöyle bir şey var, ben çok iyi hatırlıyorum Mart seçimleriydi, Ağustos ayında Refah Partisi’nin Büyükşehir’i almak için hazırlandığını, o tarihte çok büyük bir çalışma yürüttüğünü, muhtemelen adaylarının il başkanı Recep Tayyip Erdoğan olduğunu vesaireyi yazdım, verdim, bu yazı girmedi. Yani, hatırlıyorum, yine İstanbul belediye adaylarını, hepsiyle tam sayfa röportaj yayınladı gazetem, benden de Tayyip Erdoğan röportajı istediler, Tayyip Erdoğan röportajını şöyle kullandılar, diğerlerinin hepsi Zülfü Livaneli falan tam sayfa, Tayyip Erdoğan röportajı çok daha küçük kullanıldı.. Yani, bunu şu anlamda söylemiyorum , ben yazsaydım kazanmaz değil, hayır. Bu insanların şöyle bir bakışı var medyada, medya topluma çok yabancılaşmış bir şeydir, insan arasına çıkmazlar. Düz muhabir arkadaşları kastetmiyorum, yöneticiler. Özel şoförlü arabalarıyla giderler, o işte akıllı binalarına girerler, çıkarlar, kendileri gibi insanlarla düşüp kalkarlar. Kırk yılda bir, bir tane sıradan insan görüp onun ağzından bir şey duydukları zaman da bunu toplumdaki trend sanırlar. Yani benim, çok basit bir örnek vereyim, şu anda Vatan gazetesinde çalışıyorum, ben bu seçimler öncesinde AKP’nin en az yüzde 40’la tek başına yeniden iktidara geleceğini yazdım çünkü 19 tane miting izledim seçimlerde. Hiçbir mitinge gitmeyen bir köşe yazarı arkadaşımız, kapısındaki, yani yalan söylemiyorum balıkçı, Saadet Partiliymiş ve demiş ki, orada telefonla Saadet Partisiyle ilgili bir toplantı örgütleyormuş, Saadet mitingini, ve bizim o arkadaşımız köşesinde yazdı, diyor ki “*benim balıkçım şöyle adamdır, o hakikaten çok dürüsttür, bilmem nedir, kesin eminim Saadet Partisi AKP’yi bu seçimde mahvedecek*” diye yazı yazdı. Bir tane balıkçıdan hareketle yazı yazdı. Ne olduğunu görüyorsunuz. Yani, medyada siz razıysanız herkes de size bir şey empoze eder. Ve büyük ölçüde de işler böyle yürüyor, yani, bunları biliyorsunuz, her devre göre değişen insanlar var. Her devirde, ben, bana zamanında “*sen İslâmcısın bilmem ne oldun*” vesaire diyen arkadaşların büyük bir çoğunluğunun şimdi neler yazdıklarını görüyorum. Yani hepsini biliyorsunuz. İşte hükümetin desteklediği, hükümetin güdümündeki gazetenin başındayken hükümete yandaş, oradan ayrıldığı zaman hükümete karşı, vesaire. Yani, bu insanların duruşlarıyla ilgili bir şeydir. Yani şöyle, siz bir şeye boyun eğmezseniz gazeteci olarak çalışmanız imkansız falan değil. İnanın bana, gördüğünüz bir çok yazı vesaire kimse böyle istediği için yazıl-

mıyor, insanlar kendileri, zaten, “herhalde böyle yazmamızı bekliyorlardır” diye yazıyorlar. Şunu da söyleyeyim: AKP iktidarı döneminde, bu Özal’la beraber Türkiye’ye giren bir illettir. Siyasetçilerin, başbakanların, başbakan danışmanlarının özellikle, telefonla arayıp gazeteci azarlaması fırçalaması. Bu da çok anlaşılır bir hale geldi bugün artık, gazete sahiplerinin aynı zamanda başka işleri var biliyorsunuz. Ve o işleri için de hükümetle ilişkileri var. Yani bu böyle, şimdi birisi arayıp “bunu yazma” derse “sana ne kardeşim yazarım” dersin ve sana en fazla “yazmasan iyi olur”. Ama öteki taraftan, işte, Emin Çölaşan’ın kitabını okuduysanız görmüşsünüzdür, “onu yazma, bilmem ne ihalesi var, bunu yazma bilmem ne var, yok işte Fethullah Gülen cemaatine dokunma çünkü Zaman gazetesini biz dağıtıyoruz” filan gibi bir yığın işin içine giriliyor.

Soru: *Bir şeyi söylemek istiyorum biraz müsaade eder misiniz, ben yanlış anlaşıldım herhalde. Ben Fethullah Gülen’i küçümsemek istemedim, sadece bunu anlamak istediğimi söyledim, ve püf noktası nedir yine de ben anlayamadım bunu. Yani nedir burada yeni bir örgütlenme şekli mi var? Bir şey, yeni bir şey keşfetmiş olması lazım ki böyle bir sistem kurmuş olsun.*

Ruşen Çakır: Dünyanın çok önceden keşfettiği, batı dünyasının çok önceden keşfettiği bir olay var. Şimdi buna sosyolojide yeni dinsel hareketler diyorlar. Bu, değişik zamanlarda mesela scientology kilisesi, bir takım gurular var, batı dünyasında çıkan bir takım karizmatik liderlerin kurduğu, büyük dinlerden etkilenmiş ama kendisi yeni din olan yeni bir takım toplumsal-dinsel hareketler var. Bu hareketler büyük ölçüde şahıs etrafında gelişir ve network yani şebeke üzerinden gelişir. Şimdi Fethullah Gülen hareketine baktığımız zaman İslâm’ın içerisinde bu yeni dinsel hareketlerin bir takım motiflerini metotlarını kullandığını görürsünüz. Mesela, vaaz. Fethullah Gülen vaizdir biliyorsunuz. Vaaz bir kere çok önemlidir sadece İslâm dininde değil, bu yeni dinsel hareketlerin temelinde vaaz vardır, etkileyici karizmatik vaaz veren kişi vardır. Fethullah Gülen o vaazla başladı, ilk vaazlarıyla yaptı. Ondandır oradaki insanları kendi karizması etrafında topladı, geliştirdi, onlara çok sıkı bir eğitim verdi, çok sıkı bir disipline tabi tuttu vesaire vesaire. Sonra fen bilimlerinin, şunların bunların önemini anladı, Said Nursi’den zaten bildiği bir şeydi, orala- ra yatırım yaptı. Uzun bir süre Gülen cemaatinin tek vakfının adı

Türkiye Öğretmenler Vakfı'dır, İzmir merkezlidir. İlk. İlk olarak eğitimci yetiştirdi, daha başından itibaren eğitime çok büyük yatırım yaptı.. Bir de buna beceri eklerseniz, öyle gelişti.

Soru: *Teşekkürler verdiğiniz bilgiler için. Şimdi, Fethullah cemiyeti şöyledir, kişilik meselelerini çok fazla konuşmanın bize pek fazla bir şey kazandırmayacağını düşünüyorum. Burada problem şu, ben Türkiye'de yaşayan bir insan olarak ve de meselelere emekçilerden tarafa bakan bir insan olarak, şunu anlamak istiyorum bu Fethullah Gülen meselesi veyahut da modern cemaatlar, sizin demin bahsettiğiniz modern tarikatlar, nasıl bir işleve sahip? Bunlar nerede nasıl bir işleve sahipler, demin bahsetmiştiniz, yani sosyalizmin çöküşüyle birlikte bütün dünyada dinin yükselişi var. Yani sadece İslâm yükselmiyor, batıda Hıristiyanlık alemin de çeşitli tarikatlar yükseliyorlar, bunu görüyoruz.*

Fakat şöyle bir enteresanlık var, mesela yükselen İslâm dalgasında bahsettiğiniz Müslüman Kardeşler, Seyyid Kutub, yani İslamcılığın genelinde, yükselen İslâm'da şöyle bir durum var: Buldukları ülkeler itibarıyla emperyalizm ve kapitalizme karşı bir tavır alırları var aynı zamanda... Siz bunun bir müddet sonra değiştiğini söylediniz. Hıristiyanlıkta biliyorsunuz kurtuluş teolojisivar, yani, Latin Amerika'da paralel bir kilise örgütü var ve emperyalizmle ilişkisine göre Hıristiyanlığı tanımlıyor.

Şimdi bunların böyle bir halk nezdinde kabul görmeleri, popüler olmaları yükselmeleri aynı zamanda mantıklı geliyor, yani evet sosyalizm bu alandan çıkıyor ve buradan böyle bir kurtuluş umudu görüldüğünde buraya akın etmek uygun oluyor. Keza, Afganistan'da Sovyet işgaline karşıdır direnişin yükselmesi ve Afgan cihadı. İran'da Şia, Şah'la alakası olmayan, Şah'a karşı muhalefet eden, çarşının ortak örgütlenmesi ve o din adamları kütlesiyle birlikte gelen bir şey. Fakat, bizim ülkemizde, ben şeyi hatırlamıyorum yani Müslümanlık, veya tarikatların emperyalizmle kapitalizmle arasına mesafe koyup muhalefet eden bir çizgide durduklarını görmedim. Bu tarikatların bir kısım kitaplarını da okudum. Ama aslında Fethullah cemiyetinde tam tersine, bu cemiyet askeri bürokrasiye, güvenlik bürokrasisine 12 Eylül'le olan ilişkisinde falan, orduya sempatik bakan, bir nevi Pantürkist, Panislamist bir, bir takım Türk milliyetçisi yani Fethullah Gülen aslında. Övgüler düzen bir adam.

Ruşen Çakır: Sorunuzu anladım, tamam. Şimdi, bakın, bu söylediği-niz esas itibariyle doğru, ama, artık dünyada İslâmî hareketlerin büyük bir çoğunluğu o sizin söylediğiniz kabaca sol olabilecek duruş-ları bıraktılar. Müslüman Kardeşler artık Mısır'da sol değil. Bir za-manlar soldan esinli bir yaklaşımları vardı, Müslüman Kardeşler şimdi acayip establishment, acayip büyük yapılar, Mısır'da falan has-taneleri şunları bunları olan, esas derdi var kalmak olan, varlığını sürdürmek olan yapılara dönüştü. Ama, Hamas ve Hizbullah'a, bakın, orada şimdi çok önemli bir şeye geliyoruz, Hamas ve Hizbullah'ın ikisinin de temel farkı, ulusal bir konsept üzerinden yükselmeleridir. Bunlar, ikisi de bir şekilde işgalciye karşı mücadele etme perspektifi olduğu için. İşgalcinin olduğu yerde İslâmî hareketler böyle oluyor ama bizim ülkemizde böyle bir işgal söz konusu olmadığı için, dolay-ısıyla sisteme eklenme oluyor. Yani, işgalden kurtuldukları andan itibaren, belli bir gücü elde ettikleri zaman sisteme ekleniyorlar. So-nuçta aslında İslâmî hareketlerin büyük bir çoğunluğu sisteme karşı hareket değil, belki sistem dışı hareketler. Ama bir hareketin sistemin dışında olması, onun karşısında olduğu anlamına gelmez. Onun amacı, dışında olduğu sistemin içine girmek, merkezine taşınmak ola-bilir. Türkiye'de bunun örneğini görüyoruz. Türkiye'de bir takım sola yakın İslâmcı şahsiyetler var ve bunlar da zaten artık kendilerini sol İslâmcılık olarak tanımlıyorlar. Biliyorsunuz o Mehmet Bekaroğulla-rının girişimleri filan. Artık adını koymaya başladılar. Burada tabii, Türkiye'de yaşanan sorunların bir temel nedeni de, solun İslâm'la olan ilişkisindeki sakatlıklardandır. Sol, İslâm'a karşı bakışında çok katı, ön yargılı bakışları çok öne çıkardığı için, dindar insanların ken-dilerini solun tabirleriyle açık açık tarif etmesi çok zordu. Yeni yeni bunların kısmen giderildiği anlarda bunlar gerçekleşebiliyor. Bu yani karşılıklı bir süreç, ama tekrar söylüyorum, bugün ulusal direniş kon-septinin olmadığı yerlerdeki İslâmî hareketlerin öyle çok özgürlükçü vesaire ya da çok böyle sosyal adaletçi falan olduklarını görmüyoruz tam aksine onlar da yolsuzluğa açık, tam bir sistem içi. Ama şu sorun var, Türkiye ve birkaç ülke dışında İslâm ülkelerinde çok partili sis-tem olmadığı için, demokrasi olmadığı için, bu hareketler otoriter ve totaliter rejimlerin altında, daha bir tercih edilebilir gözüküyorlar. Ama, sizin tanımladığınız emperyalist karşıtı duruşları eskidendi yani, Afgan direnişinin geldiği noktaya bakın. Bir direnişken, Taliban gibi dünyanın en geri, en softa, en katı şeyine doğru evrildiler.

Soru: *Ruşen Bey, çok teşekkür ederiz, aydınlattınız. Benden önce iki arkadaşım benzer bir soru sordu ama ben cevabını tam alamadım. Benim sorum, Fethullah Gülen hareketiyle ilgili. Türkiye’de şirketler, dernekler kuruluyor başka da kuruluş olarak vakıf işi var. Bir dernek kurduğunuzda üyelerinin yedi ceddini araştırırlar, defterlerinizi sık sık kontrol ederler. Fethullah Gülen cemaatinin yüzlerce okulu var Türkiye’de ve yurt dışında. Bu yerlerin bir geliri var, gideri var, para transferi var. Herhangi bir yerden destek görmeksizin, böyle bir hareketin kendiliğinden vaaz yoluyla olabileceğini ben düşünmüyorum.*

Ruşen Çakır: Bakın ben size bu okulların nasıl kurulduğunu birazcık anlatmaya çalışayım. Mesela, diyelim ki, herhangi bir ülke alalım, Vietnam. Vietnam’da okul kurmaya karar veriyorlar. Fethullah Gülen diyelim ki Çankırı ilindeki cemaate görev veriyor, diyor ki “Vietnam sizde” diyor. Ondan sonra Çankırı’daki cemaat üyeleri, önde gelenleri bir komite kuruyorlar kendi aralarında. Bu komite hemen bir şirket kuruyor. Bir şirket kuruluyor, dernek kurulmuyor şirket kuruyor. Bu şirket gidiyor Vietnam’a. Tabii Fethullah Gülen hareketinin bir takım kurumları var bu işleri bilen, bürokrasiyi şunu bunu bilen, onlardan bilgi alıp gidiyorlar Vietnam’a, yer arıyorlar buluyorlar, oradaki yetkililerle konuşup okulu, genellikle eski bir binayı dönüştürerek, mesela eski sosyalist ülkelerde hep fabrika binalarını bilmem neleri dönüştürerek okulu açıyorlar. Zaten okulu açtıkları andan itibaren bunların öğretmen ihtiyaçları vesaire, bunlar hep cemaatin havuzundan karşılanıyor. Yani bunlar kendileri pazarda öğretmen aramıyor. Cemaat zaten bunların öğretmen, müdür vesaire herşeyini veriyor. Zaten bunların bir kısmının yerel olması şart. Oradan insanlar. Sonra ne oluyor biliyor musunuz, bu insanlar, şimdi bu parayı yatıran insanlar başta bu parayı gerekirse gözden çıkartıyorlar. Yani cemaate bağış kabul ediyorlar ilk aşamada. Ama daha sonra bunların içerisinde zaten tüccar falan olduğu için, burada bir kısmı iş yapmaya başlıyor. Şimdi bu okullara, genellikle, o ülkelerin seçkinlerinin çocukları gidiyor. Valinin, milletvekilinin, bürokratların çocukları gidiyor. Çünkü burada İngilizce eğitim veriliyor, bunlar nispeten parlak okullar. Ve buralarda, öğretim seviyesinin yüksekliği sayesinde öğrenci ailelerinin destekleri ile işlerini çok daha kolay görüyorlar. Özellikle Orta Asya’da ilk kurulan okulların büyük bir çoğunluğunu kuran cemaatin insanları, cemaatin bu görevlendirilmiş insanların büyük bir çoğunluğu orada çok ciddi ticaret yaptılar ve hatta bir kısmı orada yerleşti. Hani

var ya şimdi Türk girişimci filan diye. Yani böyle bir çark işliyor, ilk başta bunu tabii çarkı ateşleyen insanların fedakarlığı. Gerekirse parayı yatırırlar. Bu gücü var cemaatin. Bakın Çankırı'da diyelim ki parayı topladığı zaman sadece cemaatin adamından toplamıyor. Cemaatle ilgisi olmayan ama cemaate bir şekilde sempati duyan vesaire olan insanlardan da topluyor. Biliyoruz ki, mesela gayrimüslim iş adamları bile Fethullah Gülen cemaatinin okullarına para yardımında bulunuyorlar, İstanbul'da. Bunu biliyoruz. Yani Alaton'lar, Kamhi'ler falan verdiler yani, çok ciddi bir şekilde bunlara destek verdiler. Ama esas olarak bunların böyle bir sosyal mobilite imkanı var. Çok ciddi bir örgütlenmeleri var ve ülkenin her yerinde örgütlüler. Ve böyle bir disiplinle bunu gerçekleştirebiliyorlar. Ama siz yine de bunun böyle olmayacağını düşünmeye devam edebilirsiniz. Ama benim bildiğim, dışarıdan para gelmiyor, Suud parası, İran dinarı yok. Benim bildiğim bu. Ben şunu da biliyorum ancak bu sistemle bu iş yürüyebilir. Eğer başarılıysanız yürüyebilir. Eğer bu okullar başarısız olsa, sürekli öğrenci sayısının arttığını duyuyoruz, eğer bu okullar başarısız olsa oraya seçkin aileler çocuklarını yollamazlar. Yolluyorlar, ve burada bir çark artık dönmeye başlıyor, özellikle üçüncü dördüncü yıldan sonra böyle bir çark dönmeye başlıyor, benim bildiğim bu.

Soru: *Benzer bir yapıyı Deniz Feneri örgütlenmesinde görüyoruz, ben öyle hissediyorum en azından. Bu konuda ne dersiniz?*

Ruşen Çakır: Deniz Feneri, Deniz Feneri yeni çıkan bir şey çok fazla inceleme şansım olmadı. Ama, Kanal 7'de çıktı değil mi, Kanal 7 kökenliydi? Deniz Feneri çok fazla bilmiyorum yanlış olabilir ama benim anladığım kadarıyla, bu zamanında hani bu yurt dışında toplanan paralarla yeşil sermaye denen bir hikaye vardı biliyorsunuz. İnsanlar para veriyorlardı ve bir şirketler kuruldu. Aslında o para vermelerindeki düşünce, para vereyim, yatırım yapayım ve çok zengin olayım değil. Büyük bir çoğunluğu bunu yaparak "hem belki para kazanarım ama aynı zamanda Allah rızası için" çünkü şirketleri şöyle pazarlardı. "Buradan gelecek gelirlerle İslâmî davaya hizmet edeceğiz" vesaire derlerdi ve özellikle Almanya'daki dindar insanlar bunlara para verirken, önemli bir kısmı, aslında birazcık da davaya hizmet parası verir. Şimdi bu hikaye çöktü. Artık "şirket kuracağım" diye gittiğiniz zaman sizi dövüyorlar, çünkü sahtekâr olduğunuz çıktı. Ama ortada hakikaten böyle bir şey var, para var. Yani Türkiye'de

dindarların birikimlerini hiç küçümsememek lazım. Özellikle Avrupa’da yaşayan göçmen işçilerin paraları, yani çünkü yemiyorlar içmiyorlar gidenleriniz görmüştür. Çok mütevazı hayatlar yaşıyorlar ve o paralar hakikaten birçok suüstimale açık oluyor. Deniz Feneri olayı benim anladığım kadarıyla bu insanların parasının üzerinden giden, bu yardım etme fikri üzerinden giden bir hareket... Bir de İslâmî kesimde öteden beri vakıflara, derneklere, işte okul kuranlara, pansiyon, kuran kursu açanlara para verme geleneği hep bir şekilde var. Bu onun daha modern bir versiyonu olarak geliyor, beni çok şaşırtmıyor. Ama buradan bir örgütlenme olduğunu sanmıyorum. Burada çok büyük bir örgütlenme olduğunu sanmıyorum ama ortada çok büyük bir paranın dönmeye başladığı kesin, çok büyük bir para döndüğü için de bunun içerisinde muhakkak bir takım rivayetler de olacaktır ama çok bildiğim bir olay değil.

Soru: *Çok teşekkür ederiz bu konuşma için Ruşen Bey. Ben 11 Eylül’le ilgili fikirlerinizi öğrenmek istiyorum. Siz mesela Afganistan’ın isyanıyla ilgili bir gelişme olduğunu söylediniz ama daha fazla açmadınız. Neden Usama bin Ladin yakalanmıyor, ya da bizim düşündüğümüz gibi bir “komplo” mu var ortada? Yani nasıl Amerika gibi bir ülke yapılacak böyle bir saldırıdan hiç haberdar olmuyor, ya da Amerika Irak’a saldırmak için mi, böyle bir saldırının düzenlenmesini kabul ediyor gibi bizim üstünkörü, kapalı biraz da işte Michael Moore’un filminden aldığımız bir takım fikirlerimiz var. Ben sizin fikirlerinize güveniyorum ve öğrenmek istiyorum*
Teşekkür ederim.

Ruşen Çakır: Ben 11 Eylül’den önce Usame bin Ladin üzerine bir kitap hazırlıyordum 11 Eylül olunca mecburen kitabı iptal ettim çünkü ertesi gün 20 tane filan birden kitap çıktı. Ben böyle bir olgunun olduğunu 1997’den beri bilen ve onun üzerine çalışan, çalışmaya çalışan birisiyim. Bu olayı hiçbir şekilde bilmeyen etmeyen bir takım insanlar 11 Eylül olduğu günden itibaren böyle bir şey yok demeye başladılar. Var. Böyle bir olay var, çok ciddi bir şekilde yıllardan beri oluşan bir yapı var ve bu yapı zaten hep kendini deklare etti. Bir takım kitaplar var, güvenilir kitaplar, burada da görüyorsunuz etap etap, Usame’nin basına verdiği demeçlerde, şurada burada bunu zaten kendi deklare etti, cihat ilan ettiğini duyurdu. Şunu söyleyeyim, benim 11 Eylül konusunda söylediklerimden dolayı insanlar benim

Amerikancı olduğumu filan sanıyorlar. Tam tersine, ben şunu söylüyorum, Amerika her şeye kadir bir ülke değildir, Amerika her şeyi bilen, gören herkese de anında cezasını veren bir ülke değildir. 11 Eylül Amerika'ya rağmen olmuştur, Amerika'nın bütün o gücüne rağmen bütün o yatırımlarına rağmen olmuştur, Usame bin Ladin Amerika'nın bütün o yatırımlarına rağmen yakalanmamıştır. Bunlarda komplo falan yok. Bu Amerika'nın her güce kadir olmadığını, Amerika'nın da sınırları olduğunun göstergesidir. “*Amerika istese engellerdi Amerika istese yakalardı*” diyenler kendilerini anti-Amerikan olarak pazarlamaya çalışıyorlar, tam tersine Amerika'ya olmadığı kadar bir güç atfediyorlar. Amerika o kadar güçlü bir ülke değil. Ben 2,5 sene Vaşington'da gazetecilik yaptım, yeni döndüm, haziran ayında. Amerikan sisteminin nasıl işlediğini yerinde de gördüğümü sanıyorum. Mümkün olduğunca. Senin benim gibi insanlar onlar da, ellerinde çok büyük güç birikmiş olabilir, şu olabilir bu olabilir ama, Bush gibi dünyanın en salak adamlarından biri tarafından yönetiliyor yani. Böyle bir şeyde dünyada bu kadar kültürel düzeyi düşük olan bir insan yok. “*Bunlar 11 Eylül'ü biliyordu göz yumdular, hatta 11 Eylül olmadı, Irak'ı işgal için bahane*”, diyelim ki Irak'ı işgal etmek için bahane etmiş olsunlar, bundan büyük salaklık olur mu, Irak'ı işgal bile edemediler başlarına 5 yıldır gelen ortada. Irak'a girdiklerine pişman olmuş durumda değiller mi? Yani, bütün yaşanan olaylar, bugün Afganistan'da çok büyük bir operasyon yaptılar, Taliban'ı yıktılar, El Kaide'yi büyük ölçüde püskürttüler. Bugün Afganistan'da, Taliban en ciddi siyasi güç, El Kaide hâlâ çok ciddi bir biçimde var, hatta öyle var ki Pakistan'ı bile tehdit ediyor. Başarısızlık. Irak'ta yaşananlar ortada, başarısızlık. Dünya çapında kurdukları tezgah, işkençe tezgahları, gizli cezaevleri, Guantanamo, bilmem ne, sonuçta ne oluyor, bugün dünya Amerika için daha güvenli bir dünya değil, “*her an her zaman her yerde saldırabilirler*” duygusu hâlâ Amerika'da var. Bu olay Amerika'nın komplosu değildir. Bu olay Amerika'dan nefret eden bir takım insanların başarılı bir operasyonudur, ama bu olay bir terörizmdir. Bu olay hiçbir şekilde tasvip edilecek, 11 Eylül hareketi hiçbir şekilde tasvip edilecek bir hareket değildir, masum insanlara yönelik bir harekettir, son derece yanlış bir harekettir. Ama, bu olay aynı zamanda da dünyada Amerika'nın öyle yıkılmaz, her şeye kadir her şeyi denetleyen bir güç olmadığını da göstermiştir. Siyasi sonuçları çok ağır oldu Amerika için, ve onu telafi etmek için aradan geçen 6 yıl boyunca ellerinden geleni artlarına koymadılar çok

büyük yatırımlar yaptılar vesaire yaptılar hâlâ gelebildikleri yol çok fazla değil. Sizin de söylediğiniz gibi ne Usame yakalanabildi ne başka bir şey oldu. Usame'nin yakalanamamış olmasını bir komplo teorisiyle filan izah etmek yanlış. Usame bin Ladin'in yakalanamamış olması Amerika'nın beceriksizliğidir.

Soru: *AKP yöneticileri yani tepedeki o üç-beş isim merkeze kayacak diye bir dertleri var mı? Yoksa Türkiye'nin bu demokrasi tramvayında parayı ele geçirip iktidara daha farklı bir şekilde yürümek mi istiyorlar? Yani ileri hedefleri nedir? Bir de hakikaten Türkiye için ulusal anlamında yurtsever anlamında ileriye dönük öngörülerini var mı?*

Ruşen Çakır: Şimdi, AKP'nin öngörüsü vizyonu Avrupa Birliği. Avrupa Birliği dışında herhangi bir şeye yöneceklerini sanmıyorum. Yani B planları yok. Avrupa Birliği olmazsa ne yapacaklar? Varsayalım ki Avrupa Birliği kesinlikle olmayacak, AKP dağılır. AKP'yi bir arada tutan tek şey Avrupa Birliği'dir. İslâm birliği falan böyle şeyler yok. Yani, hem dillerinde yok hem de akıllarında yok, gönüllerinde yok. Bunun olmayacağını olamayacağını onlardan iyi kimse bilemez zaten. Şimdi ne yapmak istiyorlar, diğer partiler ne yapmak istiyorsa bunlar da onu yapıyor. Sonuç olarak bu parti, pragmatist, popülist, bir parti. Yani kendilerince dindar hassasiyetleri var. Bu dindar hassasiyetleri devlete ve topluma daha fazla yansımaları arzu ediyor olabilirler ama zamanında da başkaları da benzer şekilde bunu, benzer olmasa bile farklı yöntemlerle yaptılar. Bugün görünmeyen çok ciddi yolsuzluklar olduğu söyleniyor, medyanın büyük ölçüde hükümete yakın olması nedeniyle bunları pek göremiyoruz ama bunlar hiç görülmeyecek anlamında değil. Bu yolsuzlukların, tam net bir şekilde kamuoyunu tatmin edecek, ikna edecek bir biçimde ortaya çıkması durumunda AKP çok büyük ölçüde puan kaybedecektir çünkü bu partinin yolsuzluklara bulaşmamış olduğu imajı bu parti için çok önemli bir şeydir. Bu ortaya çıkarsa çok büyük şekilde olumsuz etkiylecektir. Bunların hedefi nedir, daha fazla iktidarda kalmaktır hedefi. Yani böyle bir gün geleyim de birikmiş paralarla vesairelerle ülkeye şeriatı falan getireyim, böyle şeyler yok. Şöyle bir şey düşünün, diyelim ki ülkeye şeriat getirdiler, İslâm devrimi ilan etti. Anında Avrupa bütün kapılarını kapatacağıdır. Ne yapacaklar? Şimdi, Türkiye'deki bu sıcak para bilmem ne, bunların hepsini artık herkes biliyor, sıcak para olmasa Türkiye ekonomisi nereye kadar gider?

Bugün biz sınır ötesi operasyon tartışıyoruz, tartışmalar dönüp dolaşıp bunun ekonomiye etkilerine geliyor. Yani, böyle hassas bir şeyde, siz düşünün şeriat ilan ettiniz, ertesi gün borsa çöktü bilmem ne oldu, yabancı sermaye kaçtı, bu ülkede siz kalabilir misiniz? Bu ülkenin halkı sizi tutar mı, bu ülkenin halkı o kadar manyak mı yani? Yani, kriz yaşatan insanların başına ne geldiğini gördük. Bu partinin en büyük sihri ekonomik kriz yaşatmamasıdır. Şu ya da bu şekilde, nedenini ayrıca tartışsınız. Ama bir ekonomik kriz yaşansaydı, yüzde 47'ye gelmek ne kelime ayrıca yüzde 20'lerde olurdu. Ekonomik kriz yaşatmadı. En büyük hassasiyeti de ekonomik kriz yaşatmamak ve ekonomik krizin büyük ölçüde çıkma nedeni psikolojik nedenler, siyasi nedenler. “Irak’a girecek mi, Irak’a girmekten de öte Irak’ı işgal mi edecek, Türkiye’nin Kerkük üzerine hayalleri mi var” vesaire üzerine yapılan bir yığın spekülasyon var. Birden Londra’dan paralar bir çekilmeye başladığı zaman Türkiye dımdızlak açıkta kalabilir. AKP’liler bunu çok iyi biliyor. Yani, dolayısıyla bu hassas global ekonomiye, global sisteme eklenmiş bir Türkiye’den bahsediyoruz. Bir zamanların Arnavutluk’u vesairesi değil yahut da şimdinin Kuzey Kore’si değil. Dolayısıyla hele Türkiye yani İslâm dünyasında globalizme bu kadar eklenmiş ikinci bir ülke yok. Yani, çok gerçekçiler, gerçekçi olmaya çalışıyorlar, adımlarını da hep buna göre atıyorlar. Herkes de onlardan çok büyük adımlar bekliyor yani böyle bir çok gürültülü bir şeyler yapacaklar, yapmıyorlar. Şu ana kadar Türkiye sınır ötesi operasyon yapmadı. Normal olarak, Dağlıca’nın ertesi günü girilmiş olsaydı kimse şaşırılmayacaktı. Ama girmede. Girmemesinin en temel nedeni bu dengeleri gözetiyor olmalarıdır. Yani bu anlamda bu parti, bu hükümet dengeleri, sistemin nasıl işlediğini, global sistemin nasıl işlediğini gayeti iyi biliyor, öğrendi, ve buna göre hareket etmeye çalışıyor. Ama her an büyük hatayı yapabilir, yapmayacak diye bir şey yok. Her an büyük hata yapabilir. Ve bu yolsuzluklar konusuna yeterince ele almamaları durumunda ki şu andaki eğilim bunu gösteriyor, kendi sonlarını kendileri hazırlıyor olabilirler.

Soru: *AKP, burjuva demokrasisinin taşıyıcılığını üstlenecek bir politik parti formatında mıdır bunu sormak istiyorum size. Genel olarak dünyadaki gelişmeleri ve ülkedeki İslâmî anlamda gelişmeleri bize epistemolojik ve sosyolojik bağlamda anlattınız, fakat, bu partiyi bizim hafife almamız gerekiyor bunu da biliyoruz. Türkiye’de dört yılda bir krizler oluyor, 10 yılda bir darbeler oluyor. yıllara göre bu*

sinüzoidal bir eğri çiziyor. Askeri vesayetın pasifizasyonu bağlamında, sivil anayasasının ve Kürt sorunu üzerindeki açılımları bakımından ve küresel düzeyde neoliberal politikaların Türkiye'ye enjekte edilmesi bağlamında, AKP'nin ciddi bir açılımlar sağladığını biliyoruz. Bu tabii ki emekçilerin, Türkiye'deki yolsulların zararınadır bunu da biliyoruz ama burjuva anlamlı bir demokrasinin de Türkiye'de yerleşmesi bağlamında tarihsel anlamda, kalkınmacı anlamda bir gelişme olduğunu da biliyoruz, Kürt sorunundaki çözümler, ve sivil anayasa. Darbelerin pasifizasyonu anlamında. Bu bağlamda AKP katkı sunabilecek mi?

Bir de Fethullah Gülen cemaati ktidar perspektifi olmayan bir cemaat. Ama mülki idarelerde ciddi anlamda bir temsil buldu. Yurtlarda okullarda yetiştirdiği öğrenciler ısrarla hukuk fakültelerini yaşıyorlar. Ve ciddi anlamda, merkezi düzeyde idari noktalara geldiler. 500 bin kişilik bir cemaat olduğu söyleniyor. Bunun Avrupa Birliği eklemlenmeleri var. Bir takım neoliberal politikalarla bağlantıları var. İktidar perspektifi olmamasını neyle açıklıyorsunuz, nur cemaati ne yapmaya çalışıyor? Ben bunu tam olarak anlayamadım.

Ruşen Çakır: Ben 22 yıldır bunu anlamaya çalışıyorum hâlâ anlamadım. Bazı soruların cevapları kolay değil. Benim yapmaya çalıştığım bir takım herkesin merak ettiği soruları yüksek sesle sorup bu sorunun cevaplarını bulmamıza yardımcı olacak bir takım öğeleri biriktirmek bunları analitik bir şekilde sunmaktı. Bu cemaatin iktidar perspektifi yok ama dünyada bütün cemaatlerin hepsinin iktidar perspektifi olması gerekmez, iktidara etkili olmak gibi bir perspektifleri var. Benim gördüğüm, kabaca böyle söyleyebilirim. Ama “*ne yapmak istiyorlar*” dersiniz, hocaya sorsanız hoca da tam olarak ne yapmak istediğini anlatamaz. Bunlar öyle artık çok büyük hareketler, hemen öyle kolayca anlatılacak bir şey değil.

Aynı şekilde sizin birinci sorunuzda sorduğunuz, AKP bunlar yeni tip partiler, yeni tip hareketler. Bunları böyle eski şablonlara oturtup açıklayabilmemiz zor. Yani, bir bakıyorsunuz en ileri açılımları yapabiliyor bir bakıyorsunuz zina yasası filan gibi en geri pozisyonları alabiliyor. Kıbrıs'ta yıllardır olmayan bir şekilde bir garip bir takım adımlar atıyor insanlar statükoyu sarsıyor. Ama öteki taraftan herkes orduyla kavga edeceğini beklerken bu son krizde olduğu gibi orduyla aslında uyumlu gibi de olabiliyor. Böyle bir karışık bir yapı var ortada, buradaki olay şu: baştan “*bunlar oturmuşlar çizmiş-*

ler belirlemişler bir takım şeyleri program var software var”, bu software’e göre gitmiyor, burada kervan yolda düzülüyor. Yaşadıkça öğreniyorlar, yanlış yaptıka öğreniyorlar ve tabii onlar öğrendikçe biz de öğreniyoruz. Yani, burada tamamlanmış bir süreç yok, bunu bir süreklilik içerisinde görmek lazım. Şimdi, son seçimler öncesinde benim tanıdığım birçok zengin işadamı AKP’ye oy verdi ya da vermeyi düşündü. Ama onların hâlâ aşması gereken bir takım eşikler var biliyorum. Mesela onlar diyorlar ki “biraz daha fazla merkezden insan gelirse daha fazla oy veririm daha az veririm” filan. Şimdi, Türkiye’de, bir kesim, olayın ekonominin düzgün gitmesi vesaire perspektifini gören, “Avrupa Birliği’ne girelim gerisi önemli değil” filan gözüyle bakan insanların gözünde AKP’nin dindarlığı şusu busu çok da önem arz etmeyebilir. Bir kesimse tam tersine ekonomi mekonomie hiç umurunda değil AKP’nin sırf siyasi duruşu nedeniyle ona atfettiği bir takım değerler nedeniyle uzak durabiliyor. Şimdi, burada çok melez bir parti söz konusu. Bu partinin içerisinde her şey var. Tayyip Erdoğan bir gün başka söylüyor ertesi gün başka şeyler de söyleyebiliyor. Bir gün “Kürt sorunu” diyor ertesi gün “Kürt diye bir şey yok” diyebiliyor. Ama bunlara çalışılmış, planlı programlı bir olay olarak bakarsanız allak bullak olursunuz. Yani bunu bir software olarak algıladığınız zaman sizin software’iniz iflas eder. Oysa böyle bir şey yok. Ortada daha karışık, karmaşık, tam olarak ne olduğu belli olmayan, zamanla şekillenen, kendini yenileyen kendini tekzip ederek giden bir hareket var, ama, şimdi mesela çok ilginç Türkiye öyle bir dönüşüm yaşıyor ki, düne kadar bu ülkede sivil anayasa diyenler bugün anayasanın değişmesini istemiyorlar. Düne kadar anayasa diye derdi olmayan AKP’lilerin de bugün ilk dertleri anayasa olabiliyor. Yani bunların hepsiyle yüzleşmede, bunların hepsiyle hesaplaşmada AKP bir sadece bir aktör. Türkiye’deki değişim, dönüşüm, AKP’den ibaret değil. Türkiye’deki değişimin dönüşümün ana aktörü de AKP değil. Türkiye’nin, toplumunun, bölgesiyle beraber, dünyayla beraber yaşadığı bir dönüşüm var, AKP buna denk geldiği ölçüde başarılı oluyor, denk gelemediği ölçüde başarısız olacak. Yani Türkiye’nin AKP eliyle dönüştürüldüğü vesaire olduğu ben böyle görmüyorum. AKP bir projedir, bu proje, yani proje derken hemen komplo olarak almanın birilerinin projesi falan değil yani. AKP Türkiye’nin bir projesi şu anda Türkiye’nin en azından yüzde 47’si bir projeye inanıyor. Ama yarın bir kriz çıksın yüzde 47, yüzde 7’ye düşebilir, Türkiye böyle bir ülke. Türkiye anında böyle iniş çıkışları çok yaşamış bir ülke.